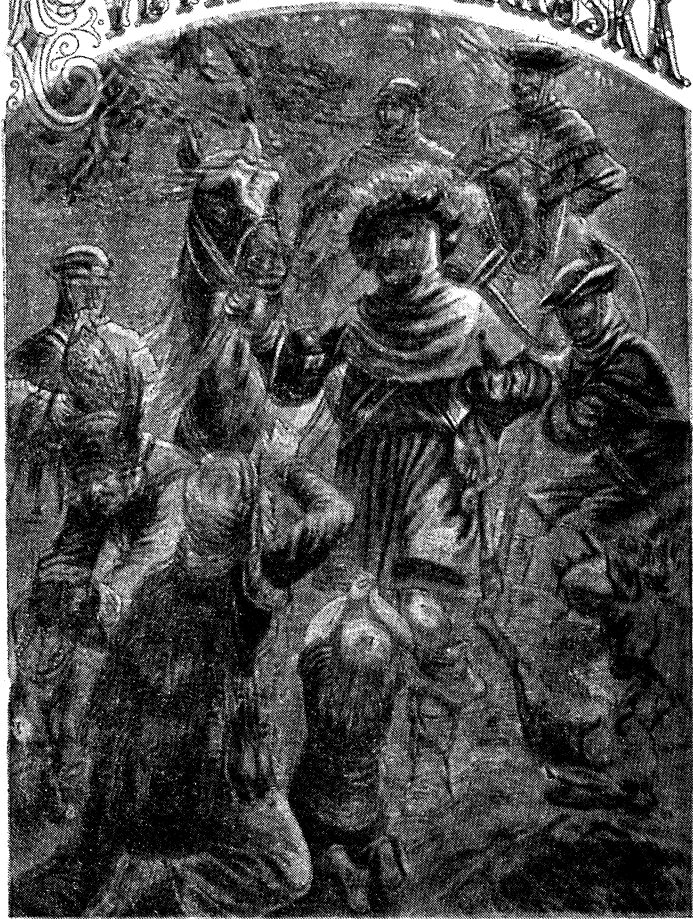

37759, VII, E, C

CVETINA BOROGRajsKA

Cvetina klekne jokaje pred grozovitega plemiča. Lepo ga prosi, naj se usmili njenega očeta. Surovež jo sune od sebe, ter ošabno odide.

Založil in prodaja ANTON TURK, knjigovez v Ljubljani.

Povest „*Cvetina Borograjska*“ je po osnovi daleč in dobro znanega Kr. Šmida. Njegove povesti so podučljive in zabavne. S pridom jih morejo brati mladi in odrasli. Po hvaljeni vsebini se knjižica sama priporoča onim, ki so pravega mišljenja. Vsak umeva, da je trebalo snovi dati razen domače oprave tudi primerno prizorišče.

Ta povest se sme prištevati najlepšim, kar jih je.

(„Koledar kat. tisk. dr.“ 1889, str. 89.)

a Dolenjskem se dvigajo med Ljubljano in Novim mestom vrh strmega skalovja razvaline nekdanjega mogočnega in bogatega gradu, katerega so po obilnem borovju, ki je rastlo okoli, imenovali Borovec. Grad je bil svoje dni silno utrjen in za takratne razmere nepristopen. Od vse njegove stare slave in moči stoji dandanes le še štirivoglati stolp, dva dolga, široka in visoka zida in še nekaj ostankov. Ime Borovec je bilo znano le med ljudstvom, gospoda sama pa je sebi in gradu pridejala nemškokopitno ime. Na vzhodni strani gradu se je razprostiral krasen vrt, po katerem se je kaj rada izprehajala domača gospoda, o katerem pa ne najdeš nobenega sledu več. Od 12. do 16. stoletja so bili tukaj gospodarji različni grofi, vitezi in plemenitaši. Med njimi so se tuintam našli tudi možje, ki se niso sramovali svoje slovenske krvi.

I. Cvetino vzgaja dobra mati.

Nekoč je na Borovcu živela plemenita rodovina, ki ni zatajala svoje slovenske krvi. Vitez Delibor in njegova soproga Dragomila sta živela

v preblagi slogi. On je bil v boju hraber, med domačini pa blagodušen človek. Nihče bi ne bil mislil da mu bije tako blago srce pod železnim oklepom. Bil je pravi Slovenec, pravi slovenski vitez: sovražnikom strah, svojim podložnikom pa oče. Kranjski vojvoda je bil Deliboru velik prijatelj; a tudi cesar sam ga je zelo čislal. Njegova soproga Dragomila pa je bila razumna, dobrotljiva in bogoljubna žena, pravi biser med ženami daleč na okrog.

Delibor je bil redko doma; večinoma je bil na vojski. Takrat niso roparski in krvoželjni Turki celo nič mirovali in so hoteli zatreti vse kristjane, katere so sploh le imenovali neverne pse. Turške nadloge in grozovitosti so zapisane iz teh krajev med 1528. in 1579. l. Po slovenskih deželah je tekla neprenehoma krščanska, pa tudi neprenehoma turška kri. V največjih in najhujših borbah je bil vitez Delibor vedno med prvimi in njegova železna pest je bila tako silna, da ni samo enkrat z mečem preklal ljutega Turčina na dva dela.

Kadar je bil vitez v boju, je bila Dragomila sama doma. Ali ji je bil čas dolg? Ne toliko, ker je imela hčerko Cvetino. Ta je bila na daleč okoli najlepši otrok, tako lep otrok, kakor bi ga bili angeljci prinesli iz nebes. Pa ne samo lepa je bila Cvetina, ampak tudi dobra. Da je bilo dekletce tako dobro, se je imelo zahvaliti svoji materi. Otrok gleda vsikdar največ na mater in jo posnema. To je Dragomila vedela prav dobro

in zato je bila svoji hčerki sama lep in živ vzgled. Pri vsaki priložnosti je razkazovala Cvetini stvari božje. Pripovedovala ji je naprimer, kako velik dobrotnik je solnce, brez katerega bi zemlja ne rodila in bi nihče ne mogel živeti. Kadar se je deklica na izprehodu utrudila in postala žejna, dokazala ji je mati pri studencu, da je voda sicer nekaj vsakdanjega, da je pa brezogibno potrebna in velik dar božji. Na vrtu so rastle lepe cvetlice. Tu so cvetele lepo temnorudeče georgine, tam se v vrtu zibale bele lilije.

„Glej, Cvetina“, dejala je mati, „te cvetlice so rudeče in te zopet so bele, čeprav rastejo v isti zemlji in jih kropi isti dež. Odkod dobivajo različno barvo? V zemlji ni ne rudeče in ne bele barve, pa tudi v zraku je ni Bog je dal cveticam razno barvo. Ko je ustvaril svet je rekel: ti georgina cveti rudeče in ti lilija belo. Zato cvete lilija belo tudi takrat, ako jo vsadiš v najbolj črno prst. Kaj takšnega more storiti samo Bog, ker je vsemogočen. On je ustvaril vse, kar vidiš okoli sebe in sicer je ustvaril vse to za nas ljudi, ker nas silno ljubi. Tudi tebe ima prav rad in posebno takrat, kadar si pridna, lepo moliš in me lepo ubogaš. Bog je tvoj nebeški Oče, tvoj predobri Oče. Zato moraš njega rada imeti, poslušati njegove besede in na njega misliti vselej“.

Taki nauki so kaj lepo vzgajali Cvetinino srcece. Pogosto je dejala: „O ljubi Bogek, kako si lep in kako si dober, ker si vse tako lepo naredil!“

Nekoč je molila Cvetina svojo večerno molitvico. Hišina pride in dobri Cvetini malo nagaja. Cvetina pa reče: „Ljubi Bog, ne zameri, da sem zdaj malo razmišljena; počakaj malo, da hišino poženem, ki me moti“. Tako je bila Cvetina bogoljubno priprosta in navajena biti zbrana.

Dragomila je dobro vedela zgodbe svetega pisma. Ko je vezla ali predla, je pripovedovala Cvetini po cele ure tako priprosto, kakor zna le bogoljubna mati. Cvetini je pa bilo, kakor bi bila sama v raj, kakor bi videla ččake. kakor bi hodila z Izraelci po puščavi in kakor bi šla z njimi v deželo mleka in medu. Izpoznavala je Cvetina, da je Bog svet, da ljubi le dobro, da so mu prijetni le dobri otroci in dobri ljudje; na hudobnih ljudeh je pa razumevala, zakaj jih je kaznoval Bog. Najbolj je bila Cvetina vesela, ko je slišala, kako se je Kristus rodil, kako so mu angelji peli, kako ga pastirci molili, kako so prišli modri iz najdaljnih dežel gledaje na zvezdo počastit novega kralja. V duhu je gledala Cvetina otroka Jezusa, kako je stregel svoji materi Mariji, kako je slušal Jožefa in kako je bil otrok Jezus dober, tako dober, da so ga radi imeli vsi ljudje in pa Bog. Cvetina je želela, da bi bila tudi ona tako bogoljubna, tako dobrotna in tako usmiljena, kakor je bil Jezus, ki je delal samo dobro in ki je otroke blagoslavljal. Ko je pa Cvetina slišala, kaj je storil Izveličar zanjo in za vse ljudi, takrat je tudi njeno mlado sree žalovalo in trpelo z žalujočim

in trpečim Gospodom, in bridke solzice so ji hitele po ličecih.

Tako je učila Dragomila svojo Cvetino izpoznavati Boga in ga ljubiti, a ljubiti tudi ljudi, dobro storiti bližnjemu, posebno pa spoštovati stariše. Na očeh je brala materi Cvetina, kaj želi. Oče so imeli radi kaj sadja na mizi. Cvetina je šla in dobila najlepših jabolk in breskev, s čimur je očeta ne malo razveselila. Plemenita gospa Dragomila ni puščala siromaka praznega od hiše; podelila mu je, kakor je sodila, da je potreben, ali kruha ali kaj toplega ali obleke ali denarja. Vse to je šlo po hčerinih rokah, naj se tudi Cvetina seznanja, kako bridko je uboštvo, zlasti nezadolženo. Nekoč dobi Cvetina cekin od očeta. Ves dan je mislila, da si bo kupila kaj pisanega. Rada bi bila imela to pa to in pa še to, toda vsega se tudi za cekin ne dobi. V tem prijoka udova, imajoča kopo otročičev, ki je izgubila edino kravico po kugi. Dragomila pravi: „To je res velika nesreča za vas. Žival morate imeti, da bodete mogli živeti. Toliko imam, pa ne bo došti, treba je še enega cekina, da si kupite kravo.“ Cvetina skoči po svoj cekin. — „Nate, mama, zdaj bo dosti. Jaz ne potrebujem več obleke.“ Vsa hvaležna odide žena. Dragomila pa reče Cvetini: „Prav lepo je, kar si storila; to delo je več vredno ko 10.000 cekinov“

Cvetina je rasla. V glavicici so se ji vzbujale svoje misli. Če pa otrok dela, kakor sam hoče,

a ne po volji starišev, to je nepokorščina, ki zalega veliko hudega otrokom in starišem. Cvetina tudi ni bila brez svoje glavice. Mater je prosila Cvetina, da bi jo puščala igrati. Lepo je prosila Cvetina in jokala je. Dragomila je rada gledala, če se otrok zabava, to se ve, brez škode za telo in dušo; a kadar je umna mati pripoznala, to ni za otroka, tedaj je izrekla ne, in pri tem je gospa Dragomila ostala, in naj je gospodičica Cvetina ihtela tako grenko, kakor bi obžalovala 7 poglavitnih grehov. Gospe sami je bilo tudi hudo, kadar je morala otroku odločno kaj odbiti. Gospa je bila pametna žena, ter je mislila tako: Česar se Cvetina mlada navadi, ono bo delala, kadar odraste. Jaz več vem od otroka, otrok mora toraj mene slušati. Če ji zdaj puščam in popuščam, ko odraste, takrat se Cvetina zame še zmenila ne bo in starišev ne bo spoštovala, ne bo ljubila, in če naju dveh ne bo marala, bo pozabila tudi na Boga. Potem mi bode v nevoljo, jezo in žalost — prava šiba, ki sem si jo pripravila sama. — Od začetka je bilo Cvetini res težko; a ko je Cvetina videla, da vse solze ne omehče materine zapovedi, udala se je, kakor se uda trta, kadar jo vezač priveže na kolec. — Kadar je rekla gospa mati: Cvetina, stori to in tako in takoj, storila je Cvetina tako, kakor je bilo velevano in brez odlaganja. Dragomila pa tudi ni zapovedovala brez konca in kraja. Otrokom je treba le malo zapovedij, ali te se morajo dati natanko. Vedno

zapovedovanje in prepovedovanje otroke le draži in kvari. — Darila in kazni pri otrocih veliko premorejo, saj še pri odraslih in učenih niso brez prida. Če je Cvetina storila kaj napačnega, ni smela z materjo na vrt. To je bilo dosti. Drugič napake ni storila, in pri drugi priložnosti je pomagalo že materino resno lice.

Dragomila ni bila nikoli brez dela, pa je tudi pazila zmeraj, da tudi Cvetina ni bila nikoli brez opravka. Otrok res ne more dosti narediti, pa delo koristi otroku. Delo ga varuje pohajkovanja in dolgega časa, in nazadnje otrok rad dela in brez dela nikoder ne postopa. — Cvetina je znala lepo plesti in vezti in presti. Iz domačega blaga vsega doma pridelanega, napravila si je bila Cvetina sama vso obleko, in te se je bolj veselila, kakor če bi jo bila drago kupila v mestu.

Dragomila tudi kuhinje ni puščala zgolj poslom. Tu je bilo vse čedno in snažno, čisto in svetlo. Kadar je imela gospa opraviti v kuhinji, tedaj je imela opraviti i Cvetina, če ne drugega, je pa izpihavala grah ali izbirala fižol. — Največ je bila gospa na grajskem vrtu; tu je kopala in presajala in zalivala. Tako gibanje je silno koristno telesnemu zdravju. Cvetina je imela svoje orodje in svoje gredice, tam je sadila cvetlice in gospodarske rastline. Če je posejala salato, vzrasla pa je repa in namesto peteržilje korenje, to jo je izmodrilo, da je boljše pazila na semenje. Vsako jutro si jo videl, kako je plela, rahljala in preve-

zovala. Nekoč je bila skuhala graha, ki ga je bila sama pridelala na svoji njivici. Nobena jed ji še ni bila šla tako v slast!

Gospa pa ni skrbela samo, da je imela Cvetina zmeraj kaj opraviti in sicer vselej kaj drugega, ampak gospa je tudi skrbela, da je imela hči tudi potrebnega razvedrila. Dvakrat ali trikrat na teden so smeli priti k Cvetini deklice iz okolice. Ta dekletca so bila iste starosti. Cvetina jih je pogostila s sadjem, na to so delale in potem so šle igrat. Gospa jih tudi igrajočih ni puščala izpred očíj. Slišala je, kaj se otroci pogovarjajo in videla je, kaj otroci delajo; mati sama jim je razkazovala, kako naj se zabavajo. Cvetina je bila tako ovarovana tujih pregreškov in zato je bila najrajše pri materi.

Cvetina je bila že precej odrasla. V tej dobi se loti dekleta najrajše gizdavost, nečimernost in dopadeželjnost, kar mlademu srcu silno škodi. Nkega dne pride na grad Borovec deželni glavar s svojo družino in drugo gospodo obiskat prijatelja Delibora. Cvetina se je morala obleči stanu primerno. Vsaki jo je hvalil, da je dika gospodičin in gospodična Cvetina je rada slišala take pohvale. Ko so gospoda odšli, je dejala mati Cvetini: „Vesela si bila, ko so te s hvalo obsipali in pa laskali se ti, a jaz nisem bila prav nič vesela. Občudovali so tvojo obleko, tvojo zlatino, tvoje bisere, po takem so priznavali šiviljo, zlatarja, bisernika in pa tvojo vzraslost, za katero ti nič ne moreš. Veš, Cvetina,

ko bi ne imela ti nič drugega na sebi dobrega in hvale vrednega, bila bi jaz prav žalostna, bila bi nesrečna mati. Blago srce, to je prava krasota, ki ima vrednost vselej in zmeraj“.

Cvetinina mati je bila hčeri sama lep uzor, krasen obrazec. Dragomila je bila krotka, tihotna prijazna, dobrotna. Bila je plemenita, visoka in bogata gospa, ali tega ni dajaja drugim čutiti. O drugih ni slabo govorila, nikogar ni grajala. Cvetino je seboj jemala v grajsko kapelo, v kateri je bila slika svetega viteza Jurija. Tu sta molile za očeta, za uboge trpine slovenske, za umirajoče, za duše v vicah ter vse priporočala božjemu varstvu. Noben učitelj bi ne bil mogel Cvetine lepše navajati k bogoljubnemu življenju.

Dragomila pa ni samo lepo in bogoljubno govorila in učila, tudi v dejanju je kazala, kar je v besedah povedala. Dejanska njena bogoljubnost se je videla, ko je skrbela za bolnike, za trpeče, za sirote in zapuščene otroke. Nekoč je vzbolela doli v vasi dobra grajska delavka, mlinarjeva žena, ki je imela sedmoro otročičev. Tedaj je bil ta mlin edini v vasi; imajo ga zapisanega že od leta 1507. Plemenita gospa se je sama napotila iz gradu, stopila v borno koč, tolažila bolnico in ji dajala zdravila. To pot je storila vsaki dan, toda ne sama; seboj je jemala Cvetino. Zakaj pa? Naj se Cvetina uči, da so na svetu še drugi ljudje, ne samo grajski, ki delajo trdo, zaslužijo malo, toliko ali pa še ne, da izhajajo sproti. Takim revežem so

bogati dolžni pomagati, ker Bog jim ni dal imetja da bi stregli svojim strastem in svojim slastem, ampak da ga dobro obračajo, svojemu trpečemu

bližnjemu na korist. To je Dragomila dobro znala, zato je tudi svojo hčer učila tako misliti in delati. Po skrbeh Dragomilinih je bila uboga delavka iz

nevarnosti. Ko Dragomila obljubi pošteni družini, da bo še dalje zanjo kaj storila, jame vsa družina jokati, mati in oče z otroci vred in na kolenih se zahvaljujejo toliki dobrotnici. Cvetino je to silno genilo, zakaj videla je, da imajo njeno mater radi še drugi tuji ljudje, ne le ona sama in zato je v solzah hvalila Boga, da ji je dal tako dobro mater. Res, Dragomila je bila izvrstna mati, zato je imela pa tudi izvrstno hčer. Po vsej deželi je slula Cvetina po svoji priprostosti, po svoji lepoti, po svoji dobrotljivosti.

2. Cvetlna izgubi mater.

Na veliko žalost cele okolice je plemenita gospa Dragomila nevarno zbolela. Čutila je kmalu, da se ji bliža konec življenja. Nevarnosti te ni prikrivala hčerki. Rekla ji je:

„Ljuba moja Cvetina! Meni ni celo nič dobro. Ker bi rada videla očeta, a ga ni doma, pošlji jezdeca tja dolí na mejo in naj ga pokliče domu. Oče naj se požuri. Ob enem pošlji tudi po duhovnega očeta. Naš duhovni oče me je krstil in mi bil ves čas duševni kašipot; naj me tudi on povede pred stvarnika.“

Dragomila je bila celo pripravljena za zadnjo pot v večno življenje, ker se je vse svoje življenje pripravljala in vedela, čemu je na svetu.

Duhovni oče pride. Bil je priletan mož, prijazen starček, kateremu je bilo trudapolno in na-

porno življenje osivelo glavo. Z njegovo pomočjo je Dragomila opravila svojo zadnjo pobožnost.

Med boleznijo materino ni Cvetina stopila od materine postelje; bilo ji je tako hudo, da bi bila najrajši umrla s svojo ljubo materjo.

Tretjega dne o mraku je prišel vitez Delibor domu. V hudih skrbeh, bode li našel svojo drago ženo še pri življenju, hitel je bil domu. Žalosten je stopil v sobano, kjer je ležala bolnica in ko je videl njeno obledelo lice, razjokal se je na glas.

Dragomila mu poda velo roko, pa mu reče s tihim glasom:

„Ljubi moj mož in ti, Cvetina — nikar se ne jokajta! To pot, katero bodem kmalu nastopila, mora iti vsakdo. Grem tja, kjer je vse bolje in lepše. Tam se bomo vsi trije videli Delibor, zapuščam ti svojo hčerko Cvetino. Naj ti bode živ spomenik na mene. Zdaj, ko ti izročam, je še dobra. Glej torej, da bode tudi taka ostala . . . In ti, Cvetina, vedno si mi bila pokorna. Bodi tudi očetu tako pokorna, poslušaj ga, spominjaj se vedno tudi Boga in ne delaj hudega. Ker je tvoj oče vedno v hudih nevarnostih, moli zanj, kakor sem storila to tudi jaz. Če ga prineso ranjenega domu, strezi mu, kakor bi mu stregla jaz. Blagoslovila te bodem, Cvetina! Poklekni! Bog bodi s teboj!“

Dragomila upre oči v razpelo. Črez nekaj trenutkov reče:

„V tvoje roke oddajam svojo dušo!“

Pot jo oblije, nato vzdihne globoko in umre. Preminila je preblaga Dragomila.

Kakšno boleost sta čutila Delibor in Cvetina, ne moremo popisati, ker se ne da povedati, kako se je njima v žalosti krčilo plemenito srce. Dragomila je bila ne le mati Cvetini, ampak bila je v nekem oziru tudi mati svojim podložnikom. Tudi ti so žalovali, kakor bi bila v njihove družine posegla kruta smrt z ledeno roko. Niti najstarejši ljudje se niso spominjali, da bi se bilo kdaj toliko solzilo v gradu in okoli njega; niti v stiskah in borbah s Turki ni bilo takega tugovanja. Častitljivi oče je pokopal dragega mrliča. Na koncu žalostnega opravka izpregovoril je par besedij. Pogrebci so udarili v jok, v tako silno ihtenje, da duhovnika ni bilo umevati, ne slišati. Resnično, kjer vseh srce tako govori, tam ni treba hvale z besedo.

3. Cvetina oskrbuje očeta.

Turki so slutili na slovenskih mejah, da ni med cesarskimi levosrčnega Delibora. Pograbili so se s cesarskimi krvavo. Delibor je hitel na svoj domobranski opravke. Dosegel je toliko, da je sovražnika zapodil daleč od meje. V tem boju ga je Turek usekal v desnico. Z veliko rano se je vrnil na Borovec. Legel je vitez Delibor in bal se je prisada. Cvetina mu je stregla in rano obvezala. Roka se je boljšala, toda le počasi. Nevoljen je sedeval Delibor pri peči, ker ni mogel sukati

orožja v bran domovine, v strah janičarjem. Cvetina pa je znala očetu preganjati čmerne oblake. Preslico je vzela v roke, izpraševala ga je, kako se živi v taboru in kaj hočejo Turki, da silijo vedno v naše dežele. Vitez je kaj rad pripovedoval o takih rečeh. Na to mu je prinesla srebrno čašo, cesarjev dar, obsežna vsebine polno zlatega vina in s tem je viteza pripravila k dobri volji da je začel veseli pogovor. Pozimi so dnevi dolgi, če ni primernege vedrila in če je vreme megleno; Deliboru pa so minevali dnevi kakor ure.

Vojni zapovednik je pogrešal junaške desnice Deliborove. Cesar pošlje poročilo vitezmu Deliboru, naj odrine s svojimi ljudmi na vojsko. Na veliko svojo žalost Delibor tega ni mogel storiti, ker roka se mu ni bila še okrepila, da bi mogel sukati meč in kopje, pač pa skliče Delibor svoje vojake v orožje ter jim postavi vrlega načelnika. Tretji dan je bil odločen za odhod. Nagovori jih: „Pošiljam vas v boj, v boj za naš slovenski dom. Sovražnika poznate; tisti je, ki smrtno črti vse krščene. Ne bojte se ga, junakom Bog pomaga! Grabite ga, gonite ga, bite ga ko levi. Držite se reda in red bo vzdržal vas. Kmetom prizanašajte, saj so dali, kar so mogli. Bog vas bo poplašal, ker se borite za bogoljubni slovenski narod, ki je Bogu posebno pri srcu.“ — „Živio!“ zagrmi korenjakov voj.

Delibor se hitro obrne, stopa urno v grad, ker bridki spomini so mu stopili pred dušo. Ti

ognjeviti mladeniči, ti čvrsti možje, sami izbrani korenjaki, koliko jih je, ki zapuščajo svoj dom za vselej, ker bodo dali življenje! Solznih oči je gledal vitez za veselo četo, dokler mu je ni gozdovje zakrilo.

Ta dan se je zdel Deliboru jeden izmed najotožnejših. Grajski zidovi so kakor zanemeli, utihnili je navadni vrišč, bojni tovariši so odšli, domači kodrež pa nima koga, na katerega bi lajal. Večer je mrzel. Vitez sede k ognju. Na okna bijejo kaplje. Bliska se grozno in treska, da je strah. Veter se zaganja v vrata, da klopočejo v stežajih in vihar tuli po zraku, kakor bi se preganjali hudobni duhovi. Ubogi ljudje, ki se nimate umekniti kam v zatišje! Delibor in Cvetina prosita v ponižni molitvi vsemogočnega Gospoda, naj bode usmiljen ubogim stvarjem, ki jih je ustvaril iz usmiljenja. Zabliska se, trešči: trije staromogočni dobi padejo razklani od vrha do tal, preklani kakor šibice.

Cvetina se ni bala groma in treska in viharja, ker jo je bila mati učita, da se to godi po božji modrosti. Popravljala je ogenj, prinesla je mogočno kupo, podala jo očetu, rekoč: „Nate, pijte, a potlej povejte, kako je s tistim ogljarjem. Danes Vas je obiskal. Z njegovo hčerjo Nežiko sva si bile dobri; igrale sva skupaj“.

„Ti meniš Davorina? Davorin je vrl človek. Obiskal me je, ker ve, kako ljubo je nesrečnemu če ima prijatelja, ki ga potolaži s prijazno besedo. Tudi on je bil že v velikih stiskah. Da nima to-

liko srca, davno bi bil že pod zemljo. Rad sem ga imel, prav rad. Na pomoč mi je prišel v mnogih podjetjih. Tudi v vojski je bil mož in dokaj srčno se je nosil.

Davorin je ogljaril in mlinaril. Več mu je neslo oglarenje, ker takrat so ljudje še žrmljali, mleli doma z ročnim mlinom, ki so ga imenovali žrmlje. Oglje je lahko prodajal v Višnjo goro, ker tam je bila rokodelska zadruga kovačev, ki so izdelovali in popravljali bojno orožje in gospodarsko orodje. Kovači so imeli dela, da ga niso mogli dogotoviti.

Davorina si videla; viteza samega, Krutigora s Smrekovca pa še nisi videla. Ta grad je pol ure od todi. Čepi pod visokim hribom, a vas Dobrava je na gori. Ta me je silno sovražil. Sovraštvo se mu je zanetilo še kot mlademu plemiču. Bila sva kot dečka na cesarjevem dvoru. Krutigor ni bil priljubljen. Trmast je bil, nagajiv, gostobeseden in debelobeseden, pa zelo se je bahal. Jaz se pa nisem nikjer naprej porival; zato so me iskali in radi videli. To je bilo netivo; to je bilo, zakaj mi nikoli ni privoščil lepega pogleda. Ko sva bila mladeniča v prvi dobi, stopila sva v vojno službo in nekoč smo imeli pokazati pred cesarjem, kako znamo držati meč in kopje. Jaz sem dobil lep meč z zlatim ročem kot prvo darilo, Krutigor pa si je zaslužil samo srebrne ostroge kot zadnjo nagrado. S tem je bilo sovraštvo zapечатeno. A do vrha mu je vskipela hudoželjnost,

ko mi je cesar pripel svetinjo, njega pa pokaral; to je bilo po tisti hudi bitki pri Bihaču v Bosni, ko smo krvavo zmago skoraj izgubili — po njegovi neprevidnosti.

Davorin je bil moj podložnik. Imel je svojo hišico in nekaj sveta tam na kraju mojega zemljišča, tako da je Davorin mejašil s Krutigorovim gozdom. Krutigor, hudovoljni vitez in moj neprijatelj je bil tudi slab sosed mojemu kmetu Davorinu. V svojih hostah je gojil Krutigor mnogo divjačine. Divjad pa ne ve, kaj je mojega, kaj njegovega. Jeleni so hodili iz Krutigorovih šum na Davorinove njive ter mu vse popasli, in mrjasci so letali na njegove travnike, razrili so mu jih, da je bila škoda na travi. Davorinu sem toraj naročil, naj postrelja vso divjačino, ki pride na moj svet ter meni prinese, ker je moja, ako je ustreljena na mojem. Nekega večera je bilo, ko jašem z lova domov. Solnce je bilo na zatonu in z zadnjimi svojimi žarki se je poigravalo po vrhovih. Zdajci priteče žena Davorinova, pade na kolena in me s povzdignjenimi rokami prosi pomoči. Nežika je klečala poleg matere in tudi ona je ihtea sklepal ročice.

To me je zelo presunilo. Stopim s konja ter velevam ženi, naj pove, kaj se je dogodilo. Stvar je bila ta. Davorinova družina je bila večerjala pod drevesom pred vratmi, mirno in po domače, kakor navadno. Kar naenkrat se prikaže Krutigor s svojimi hlapci, ukaže prijeti Davorina, zvezati

mu roke, naložiti ga na voz in odpeljati. To je naredil Krutigor zato, ker je bil Davorin nekoliko prej jelena podrl na meji, pa še na našem ter ga poslal semkaj na Borovec. Krutigor se je zagrozil, da mora hudobni tat Davorin poginiti v najhujši ječi. Obljubil sem ženi, da ji osvobodim Davorina, in ko bi imel razdejati vso Krutogorščino. Brez odloga jo krenemo v stran. Hotel sem Krutogoru rop prestreči, še preden bi prispel v grad. Nekaj hlapcev pošljem na konjih na ogled. Naznanim jim, kje se bomo sešli, a jaz vspeh bom dojem konja proti sovražnemu gradu. Dolgo ne preteče, ko se vrnejo hlapci z novico, da Krutogor počiva pri mlinu v Jelševju, ker je tam dobiti dobra pijača in dobra jed, in da stoji pred hišo voz z vlovljenim Davorinom. Krutogorove smo došli in prehiteli. V bližnji šumi se porazmestimo in skrijemo ter čakamo, kedaj se bodo vračali grabežniki. Res se vračajo in ničesar ne slutijo; pevaje in kriče pomičejo se na grad. Gosti mrak je legel na zemljo. Ta hip se pokaže mesec izza oblaka. In ta hip blisnemo nanje iz zased. Postavijo se v bran. Začenjali so krepko; ali brezskrbni in nepripravljeni in vinski, kakor so bili, morali so bežati, pa hitro. Lahko bi bili viteza ujeli, pa smo mu puščali, da jo je odnesel. Po tleh je ležalo polno orožja, smrtno zadetega pa nikogar ni bilo. Davorina razvežemo, na voz pa denemo orožje. Rešenca posadimo na konja, ki je bil v praksi odvrigel gospodarja in jezdim

nazaj. Davorinova žena in hči, o kako sta bili veseli, ko ugledate očeta! Pa kaj? Davorinovih nisem mogel puščati na tem kraju, ker sem se bal, in to po pravici, da se bode Krutogorec maščeval. Vzel sem Davorinove semkaj na grad ter jim dal streho. Davorin je hodil na vojsko z menoj; odkar je bil ranjen, je ostajal doma. Da bi ne bil za nobeno delo, to ne; brez dela ga ni bilo videti. Ker je pa hotel svoj kruh zaslužiti, poiskal si je v hosti drago. To dolinico je počistil in se želel v nji naseliti prav v trstičevju. Dovolil sem mu. Postavil sem mu čedno hišico. Ledino je preoral, njivice mu dajo kruha, ostala draga pa je masten pašnik za par kravic; povrhu še tudi ogljari. Kraj je na samem, ljudij skoraj ni blizu. Saje in ogljevje sta ga počrnila, pa Davorin hodi rad črn, da ostaja prikrit Krutigoru, ki ga res ne išče.“

Pri takem pripovedovanju je ogenj ugašal in stemnilo se je. Hipoma nastane po gradu strašen ropot. Po hodnikih udarjajo trdi koraki, odmeva žvenket orožja, razlega se oglušni krič. Čvrsti stopaji se bližajo sobani, v kateri sta bila vitez Delibor in Cvetina. Delibor skoči, sega po orožju, a Cvetina zapahuje vrata. Pa kaj hoče ta zapah Cvetini? Kaj hoče orožje v bolni roki Deliborovi? Hudi sunek odtrga vrata in noter stopi srditi vitez Krutigor, v družbi svojih oboroženih hlapcev. Bliskajočih očij, z grmečim glasom preti prehudi vitez Krutigor:

„Prišla je ura, Delibor, da ti poplačam, kakor sem dolžan in kakor zaslužiš, in da boš vedel, kolikrat si mi nasprotoval, kolikrat si me razžalil. Uklenite ga in stražite ga do odhoda! Najhujša ječa na Smrekovcu ti bo še predobro prebivališče. Tvoj grad je zdaj moj. Poberem ti vse orožje, vso dragoceno opravo, vso zlatnino. Vi drugi poberite ostalino, izčistite grad do zadnjega žeblja in vse naložite na vozove in živali. Sukajte se urno, ker odrinemo v treh urah.“

Tako je veleval Deliborju kruti vitez in stari neprijatelj. Zadovoljen, da je iztresel dolgoletno svojo jezo na Delibora, odkoraka potem v pivnico.

Cvetina se vrže nasilnemu vitezu jokaje pred noge. Prosi ga, naj se usmili njenega očeta. Grozovitnež pa jo pahne od sebe ter ne zmeneč se zanjo, odide. Delibora so dejali v okove in straža je stala pred vratmi.

Dolgo je bil kuhal Krutigor svojo jezo proti Deliboru, a čakal je ugodnega trenutka. Čas, ko se je celila Deliborova rana na desnici, ta čas si je izbral vitez Krutigor, da odduši svojo maščevitost, da ohladi svojo kipečo srditost. In čakal je še Krutigor, da se odpotijo vojaki Deliborovi. Kar je bilo ostalo hlapcev, hočem reči, poslov v gradu, ti so bili priletni in za samo potrebo pri grajskem gospodarstvu; zatorej se je nadejal, da bo s takimi branitelji hitro gotov, kakor je tudi res bil.

4. Cvetino ločijo od očeta.

V sponah, v svojem gradu ujet, je sedel Delibor pri ognjišču. Cvetina je zraven zdaj stala, zdaj sedela in zopet klečala, jokala in tugovala in prosila in molila, obupno je sklepala in povzdigala roke. Bila je kakor omočena od hudega udarca. Solznih očij je gledala očeta. V svetlobi rudeče žerjavice ji je bilo, kakor da sanja. Po gradu se je glasil divji vrišč Krutogorovih oborožencev, grabečih, prepirajočih se, pojočih in pijočih. Zunaj razsajajoče veselje surovih Krutogorcev, znotraj v sobi tihota, temota in nema žalost, kakor v grobnici. Zdaj pa zdaj je globoko vzdihnila Cvetina, bolešno zajechala, potem pa je pritajeno ali bridko jokala.

Delibor, naveličan otožnega molka, izpregovori hčeri: „Ljubi otrok, ohrabri se! Pusti solze! To nič ne pomaga. Misli kaj drugega. Kar trpiva, poslal je Bog. Poljublajva roko, ki naju pokori. V božjih rokah sva, brez volje njegove se to ni zgodilo, obrnil bo vse na dobro. Kdo nama pomore? Cesarjeva milost? Ta in drugi imajo sami dosti opraviti. Doslej sem se preveč zanašal na močne zidove, na trdo železo, na svojo roko, odslej pa bodi Bog moja moč in bramba . . . Ljuba hči! Ločiti se nama boče. Vem, da bi šla raje z menoj, ali tega ne bodo dopuščali. Tolažbe té mi ne bodo voščili. Poslušaj, kaj ti porečem. Glej, da prideš vun, vun iz gradu, če ne, imeli

te bodo kot najslabšo deklo. Mojih služabnikov kdo ti bode pomagal, da pobegneš. Krutigor si je vse prisvojil. Iz plemenite grajske gospodične si postala ubogo vaško deklo, ubožnejša in pomilovanja vrednejša od deklina ktere kakoli mojih podložnih kmetov. Nimaš nič in seboj ne poneseš nič, pa tega si ne jemlji k srcu. So še drugi zakladi, ki jih nihče ne vzame, tudi smrt ne. Bodi, kakor tvoja mati, in delaj, kakor te je navajala . . . Ko prideš iz gradu, poišči ogljarja Davorina. Ta pošteni mož in njegova poštena žena bodeta skrbela zate. Bržčas bode Davorin gledal, da te spravi h kateremu izmed mojih prijateljev. Čeprav se mu pa to ne posreči, vendar vedi, da živiš lahko tudi pod borno streho zadovoljno, mogoče še bolj zadovoljno, ko v gradu . . . Dela se ne smeš sramovati. Žuljave roke so vredne spoštovanja, nežne in z zlatom objete pa premnogokrat zaničevanja . . . Pa ne pozabi tudi na Boga, ali živiš v teh ali onih razmerah . . . Ker te ne morem osebno čuvati, ostanem ti vendar skrben oče in zato ti pravim: Ogiblji se slabih ljudi in beži pred njimi, ki govore slabo in grdo . . . Zame si ne bodi v skrbeh; bode že Bog skrbel zame. Ako je njegova volja, otel me bode in naj me zaklepajo še tako močna železna vrata. Ako mi je pa odločeno, da moram skleniti svoje življenje v ječi, tedaj se bodem pa vsaj lahko tolažil, da zapuščam dobro in pošteno hčer . . . V spomin vzemi to zlato verižico s

kolajno, katero so mi pustili, ker je niso videli. Iz roke cesarjeve je. Prej sem nosil zlato verižico, vidiš, zdaj nosim železne verige. Takšna je sreča. Hrani pa dobro ta moj spominek. Morda ti pride še kdaj prav, da lahko z njim dokažeš, da si plemenitnica, hči viteza z Borovca.“

„Oh, ljubi oče, ne govorite tako! Kako bi vas mogla pustiti? Z vami pojdem! Prosila bodem prav lepo, da me bodo pustili pri vas!“

„Naj bode, kakor sem rekel. Poklekni otrok! Vsemogočni Bog naj te blagoslovi in milost našega Gospoda naj bode vedno s teboj!“

„Vse bodem storila,“ govori Cvetina s solznimi očmi, „kar ste mi rekli, le enega ne: pustiti vas nočem in ne morem.“

V gradu se ponovi hrup in polom krutogorjevih tovarišev. Pripravljali so se k odhodu. Že pridrve v Deliborovo sobano. Cvetina se oklene očeta na vso moč. Oboroženec jo s silo odtrga od očeta in tira vklenjenega viteza doli na dvorišče, ki je razsvetljeno z gorečimi bakljami. Grajska vrata so odprta na široko. Navzoči so Krutigor in vsi njegovi ljudje. Pred vozove, ki so napolnjeni z Deliborovim imetjem, vpregajo konje, katere so vzeli iz Deliborovih hlevov. Tudi goveda morajo kot plen z roparskim vitezom. Vsi sovražniki so na konjih, le blagi in slavni vitez Delibor sedi na revnem vozičku, ker mu še ni popolnoma zacelila rana, je še slab in trese

se dežja in mraza. Vklenjenega viteza vzamejo v sredo in ukaje se pomikajo proti Smrekovcu.

Po hribu doli se pomikajo počasi. Cvetina jih doteče. Poleg njenega očeta je jezdil Krutigor. Glasno jokaje poklekne Cvetina pred roparja, vzdigne in sklene roki ter prosi, ali bi smela sestiti zraven očeta. Trdosrčni vitez pa se dela, kakor bi je ne videl in ne slišal. Z levico v pasu, v desnici z mečem gleda malomarno okoli. Do vznožja prišedši reče samo:

„Naprej!“

Jezdeci vzbodejo konje z ostrogami, vozniki udarijo po živini, ki je vlekla in četa se je naglo pomikala naprej. V dežju in mrazu je hitela Cvetina za njimi, dokler ji ne izginejo v gozdu.

5. Cvetina hodi k ogljarju.

Cvetina je bila redko zunaj gradu in še takrat nikoli sama. Hodila je bila z materjo največ in najrajše tja v Dednidol, v cerkvico*) Matere božje, kamor je vodila nekdanj sloveča „božja pot“, ali pa v ono drugo kapelo, zdaj sv. Duha,**)

*) Ta ima zdaj precej prostorno ravnostropno ladjo, pred ladjo lopo na stebrih. Začetek ima v 15. stoletju in zidava ji je bila gotška, kar se še dobro pozna sosebno na oknih.

**) Ta kapela je 200 korakov severno od prve. Ostal je od nje samo prezbitarij. Na evangelijski strani mu je „božji grob“, 14. postaja zidanega križnega pota med to cerkvico in ono, skoro tak, kakor je oni v Štepanji vasi

ki je iz Turškega prišla; v spomin tega visé veje navzdol proti cerkvi in bodičevje okolu je postala mična trava, od tedaj „Marijini lasci“ imenovana. Zdaj je ostala na samem sredi polja, v temni noči, pod milim nebom, brez nikogar. Kam bi stopila, ni znala. Dolgo je iskala suhega prostorčka, da bi sedla in počakala svita, ali ni ga našla. Naposled zadene na goščavje, malo bolje ko nič. Strah je ni bilo tukaj nočiti, ker je bila prestala nocoj dosti groze in strahu. Vse misli so ji bile pri očetu, za katerim je togovala prebridko.

Naposled se zasvita. Cvetina se izmota iz goščave. Iz daljave zagleda domači stolp boro-grajski, osvetljen z jutranjo zarjo. Ta pogled ji izsili novih solz, ker dom, v katerem je preživela najlepše dni, ji je bil zaprt. Očetov dom zaprt za zmeraj!

Cvetina je hotela k ogljarju Davorinu. Ali kam naj gre? Kje dobi tega moža? Zanj je vedela samo toliko, kolikor je bila slišala iz očetovih ust. Samo nekaj meglene se ji je vlačilo po pameti. Ko bi bila znala, da ga bo kdaj potre-

pod Ljubljano: četverovoglato predvežje s poluokrožno dolbino, sredi kamen, ozka stanica, znotraj čveterooglata, od zunaj mnogokota. Stoji v ozki dolinici, po kateri teče mali studenec. Zidava je bila poznogotska, šilasta okna so zazidana. Ne mašuje se, dasi je altar nov, ker je neposvečen. Ladja je bila pred slavolokom. Pred 15. leti si videl še stožič nad slavolokom, in pred 10. leti krasne slike na presno po stenah in po svodu. Danes pripovedujejo, da so veje uklonjene od vetra.

bovala, o kako bi bila poslušala očeta natanko in ga izpraševala o Davorinu! Pa kaj hoče? Človek ne ve, kedaj ga išče sreča in kje ga čaka nesreča. Dandanes se todi ni moči izgubiti, ker ima vsako drevo svojega gospodarja in vsako gospodarstvo svoje davkarstvo. Tedaj pa ni bilo še takih cest in takih potov in takih steza. Koder so zdaj selišča, ondi je stala neprodorna šuma, in divje živali so domovale po gostih skrivališčih. Tu zadene Cvetina na močvirje, tam na izvirek, in čim dalje sili in rije, tem manj ve, kje je. Nekaj stopinj od nje jame šumeti nekaj in pokati, kakor bi lomil suhe veje. Velik jelen se prikaže. Gleda jo s svojimi črnimi očmi, kakor bi se čudil, kaj ima ona hoditi po njegovih potih. Pomiga ji z uhlji, pa se obrne ter krene dalje skozi goščavje. Zdaj sliši Cvetina kruliti. Kaj bo to? Ozre se, pa vidi marjasca. Neokretna in čokata žival se je bila kopala v močvirju ter je srdito gledala Cvetino z očesci, žugajoča ji in kažoča ji, da jo ta hip raztrga z zobmi čakani, ker jo moti pri njenem delu. Cvetina beži od nevarne zveri, beži, kar more in zopet pribeži pod gosto vejevje, ki ji brani naprej. Cvetina posluša, če bo kaj šuma in prasketa, če ji sledi žival; ni je bilo, žival jo je pustila. Utrujena sede Cvetina pod drevo; še posluša in posluša, a vse je tiho, vse mirno. Zave se, da je popolno zašla in se izgubila. Nikjer pota, zgolj drevje in med drevjem nekoliko neba, tu ali tam šop žarkov, nikjer no-

benega izgleda in solnce se je že nagibal. Cvetinja je v čim dalje večji stiski in brez požirka ter v hudi lakoti! Ali ji bo spet prenočevati v gozdu? Sámi? Med divjimi živalmi? Vsa onemogla skoči na noge, drži se proti višavi, dospe na grič, s ktereга je bilo moči razgledovati. Črnikasti oblaki so obrobljevali solnce, zahajajočo luč. Prebridko ihteča pade Cvetina na kolena in prosi Boga, naj ji pomaga v sili, če ne je bode konec. Ta hip predre solnce oblake in se še enkrat posveti. Cvetina se ozre in tam v daljavi zagleda steber dima, vijajočega se kvišku. Gotovo je to ogljenica Davorinova in on tamkaj, misli si Cvetina. Zato napne zadnje moči ter hiti proti dimu.

Ni se motila. Bila je res ogljenica Davorinova. Okoli nje je bila hosta prečiščena. Sedel je na posekanem hrastu. Na štoru je bila deska, dosti široka, da mu je bila miza in na tej mizi mu je stala večerja: kruh, surovo maslo, vrč vode. V žrjavici ogljenice je pekel podzemljice. Gledal je Davorin, kako lepo zahaja solnce in pel si je, da je odjekovalo po gozdu. Cvetina je slišala petje ter se še bolj podvizavala.

Davorin zagleda Cvetino, kako hiti. Čudi se ne malo, kaj išče po gozdu ta deklina, kaj išče v takem mraku taka gospodična. A ko jo spozna, kar ostrmi. Poskoči, pozdravlja jo od daleč ter ji hiti naproti. Po slovenski navadi si prisrčno sežeta v roko. Cvetina je prav zadovoljna z njegovo

trdo in črno roko, ker je naletela vsaj na dobrega človeka.

„Bog sveti v nebesih“, dene ogljar Davorin, „kaj ste Vi tu? Kaj Vas goni po gozdu in še tako pozno? Gotovo ste zašli, plemenita gospodična!“ — „Bog bodi zahvaljen, da sem Vas našla! K Vam sem se bila namenila, Vas sem iskala celi dan.“ — „Tako? K meni ste se bili namenili? Ravno prav. Večerja Vas že čaka. Sedite na hlod, na moj mehki stol“, pravi Davorin šegavo. „Ko se pokrepite, morate takoj nazaj, ker bi bili Vaš oče v velikih skrbeh. Tu ni izgovora. Vso noč bi vitez ne zatisnil očesa.“ — „Oh, moj oče!“ jame Cvetina vsa v joku. „Moj oče so proč! Kaj ne veste?“ — „Hrabri vitez, blagi Vaš oče, kaj je z njimi? Proč so, pravite?“ povprašuje strmeči Davorin. „O blagorodna Cvetina, povejte vendar, kaj se je zgodilo?“ — „Delibora so sinoči napadli, ujeli, v železje ukovali in odpeljali tja na Smrekovec.“ — „Napadli . . . ukovali . . . odpeljali . . .“ ponavlja Davorin. „Kdo pa so tisti?“ — „Nahrupil je Krutigor s svojimi oboroženci na naš grad.“ — „Krutigor? Če je v tega grozoviteža oblasti, ne bo dobro. To je silovit človek. Ta nosi pravico v pesti. Za resnico ne vpraša. Kar on hoče, tisto je prav in res. Kako se je to prigodilo? Včeraj sem bil pri Vas. Vse je bilo v redu. Kako je mogel priti v grad?“

Cvetina sede k ogljarju na hrastovo deblo, pa mu pripoveduje vse po vrsti. Davorin hitro

opazi, da je Cvetina oslABLJENA od žeje in gladu. Ponudi ji, kar je imel. Vse ji je bilo slastno, kakor poprej še nobena jed. Nasmehnivši se, dene ogljar: „Lakota dela vse okusno in dobro užitno. Bogati si ne morejo dati slasti in dobrega teka, mi siromaki imamo pa oboje zastonj“. — Ko se je bila Cvetina okrepčala, pripoveduje še bolj natančno. Ogljar je poslušal z odprtimi ustmi, majal z glavo, pa si obrisal debelo solzo, ker mu je segalo v srce, da je pal dobri gospod v toliko nesrečo in sramoto. — „No, gospodična“, dene Davorin, „Vaš gospod oče, naš plemeniti vitez, pali so v veliko jamo, ali ne po svojem zadolženju; Bog jim pomore iz nje. Za Vas in Vašega očeta storim vse; grem kamor je in ko bi bilo tudi v ogenj. Nocoj bi Vam bilo predaleč do moje hiše, gospodična. Pri ogljarni tamle imam kočo, dosti prostorno za enega človeka, Tam morete noč prebiti, saj potrebujete počitka; vidite, tam je pod onimi tremi bukvami. Koča je skoro sama streha, pa je dobro pokrita, da ne more vanjo dež. Ležišče je od najlepšega in najbolj suhega mahu. Preproga je gosta, z mojimi rokami pletena od rogozja. Bode Vam za odejo in vrata. Kdor ima dobro vest spi; spi bolj ugodno, bolje ko lahkoživeci v mehkih blazinah“.

Ogljar pelje Cvetino v kočo. Sam obsedi na štoru blizu ogljenice. Vso noč je premišljeval, kako se sreča obrača, kako sreča vara najbolj poštenega človeka ter da je nespameten, ki ji zaupa.

Premišljeval je, kako bi bilo pomagati vitezu; ali kaj bode on proti mogočnjaku na Smrekovcu!

6. Cvetina biva v ogljarjevi hiši.

Lepo, zlato jutro je in zemlja kakor z biseri posejana. Zdaj pride Nežika, ogljarjeva hči. Prijazno, dobrosrčno deklica je ta Nežika. Prinesla je očetu zajutrek, kosilo in večerjo, vse troje ob enem. Videla je, da oče niso nič kaj pri volji in da imajo zarudele oči. Nežika praša kaj jim je. Oče ji mignejo, naj bo tiho ter pokažejo na kočo. Na to ji povedo, kaj so hudobneži naredili z vitezom Deliborom. Jokalo je dobro dete, da je solza tekla za solzo.

V tem se je vzbudila Cvetina. Trdno je bila spala vso noč in spe je pozabila na vse britkosti; spanec ji je prepodil vse skrbi. Začne se ogledovati. Vidi, kje je. Iznova ji stopi pred oči vsa slika. Izide iz kočice. Tudi na njenem licu se je lesketala rosa, a ta je bila druga od rose na travi; ta je prišla iz britkosti v srečo. — „O, ne tako, preljuba gospodična! Solzni ne pozdravljajte prijaznega jutra. Vihar, ki se je raznesel nad Vašim očetom, ta bo ponehal. Saj je Bog v nebesih!

Cvetina in Nežika se pozdravite kakor dobri znanci; poznali sta se iz otročjih let. Dolgo se nista bili videli. Druga se je drugi čudila, koliko je vzrasla. Nežika vlije mleka v skledico, postavi na mizo masla in kruha ter vелеva Cvetini naj se pokrepča. Cvetina je rada ubogala. Na to pravi

Davorin: „Zdaj pa, gospodična, pojdite z Nežiko v hišo. Pri nas ostanite, dokler bo ljubo Bogu. Sčasoma se bodo stvari že obrnile. Kadar izgotovim ogljenico, pridem za vama. Pa ne bodite tako žalostni in pa ne jokajte; žalost in jok nič ne pomagata. Poglejte živalice, kako skakajo po drevesih z veje na vejo, ker jih Bog veseli. In zdaj: z Bogom!“

Nežika vodi Cvetino po gozdovju skoro celo uro. Sama gospodična bi pač ne bila prišla vunkaj tako lahko, ker ni poznala bližnjih potov. Po dolgem stopita na kraj gozda, na goljavo. Pred njima se razvija pridno obdelana draga s travniki in njivicami. Cvetini se je zdelo, kakor bi bila prišla iz puščave v obljubljeno deželo. V dolini je stala hiša ogljarja Davorina. Bila je narejena vsa iz lesa: take so poletu hladne in pozimi tople. Streha se je spuščala pred vratmi precej naprej, da se je lahko postalo ali posedelo pod njo ob dežju ali o vročini. Okolu so stala priletna in mlada drevesa, ki so ponujala ob svojem času jabolk, hrušek, sliv, breskev in orehov; tudi trte nisi pogrešal. Ne daleč je žebral potoček, metajoč svojo srebrno vodico po belih kamenčkih. Vsa dolinica je bila pokrita z zeleno odejo, pisano z vsakovrstnimi cveticami. Hribovje po obeh straneh je branilo hudim vetrovom in zimskim sapam, da niso zadržavale spomladi. Tam doli se je niže v jarku paslo dvoje krav in par koz. Za hišo je bil z zelenjadjo napolnjen vrt in tudi s koristnimi

rastlinami, kakor sončnicami, pelinom, arniko, salvijo, ki se rabijo za domače potrebe v hiši in kuhinji. Poleg vrta je stal čebelnjak. Po dvorišču in drugod so brskale kokoši in piščanci in dvoje poprijatlenih petelinov. Cvetina stopi v hišo in sede na klop. Vse je bilo snažno, vse pospravljeno, vsaka reč na svojem mestu. Poznati je bila pridna roka še bolj pridne gospodinje.

Bilo je opoldne. Davorinovka je imela opravka v kuhinji. Ko sliši Gera, da Nežika govori, pride v hišo tudi ona. Davorinka preveselo pozdravi borograjsko gospodično, ker meni, da je prišla po izprehodu. A ko Davorinka izve, kam so gospodični odgnali plemenitega očeta, udere se ji potok solz. — „Preljuba gospodična“, pravi Davorinovka, ko je bila v solzah pokazala svojo srčno dobroto, „Vi ste pri nas kakor domači, kakor gospodinja, kakor gospa. Vaš oče so nam postavili to hišo, kakor se vidi zdaj, prav za Vas. V tej hiši ste v svojem. Ostanite pri nas, dokler Vam Bog preloži“. Cvetini je dobro delo, da je dobila tako sočutno dušo.

Ogljarici se prikaže druga skrb. Kaj bo dala gospodični, ko nima jestvin na izbero, in nima nič pripravljenega? — Borograjsko gospodično imam pod streho, pa nimam kaj pred-njo postaviti“, tarnala je Davorinka v zadregi. „Zeljnatu kašo imamo, ali ta je trda in gosposki otrok ni vajen kaj takega uživati. In poldne je že. Nežika, ti bodi z gospodično, jaz grem, morda se bo dalo

kaj pripraviti“. — Cvetina prigovarja dobrodušni ženi, naj si ne dela nepotrebnega truda, ali gospodinja hiti v kuhinjo in v kratkem napravi prav dobro cvrtje. Ko ga prinese v hišo, izgovarja se zopet: „Vina ali piva nimamo; oh, nimam Vam s čim postreči. Danes čutim prvikrat, da smo res siromaki“. — „O moja ljuba Gera“, odvrča Cvetina, „ne veste, kako ste bogati v svojem uboštvu. Pri Vaših jedeh ste vsi zdravi, sveži in čvrsti, in pri vsem tem živite zadovoljni in mirni. O kako dobro mi deje ta tihota! Kako šumno in ropotno pa je bilo pri nas na gradu! Oče so se ukvarjali s vsakovrstnimi opravki. Pogosto so bili osleparjeni. In tiste hoje na vojsko! Vedne skrbi in malo veselja. Zdaj ta, zdaj oni napad, zdaj ta pregon, zdaj ona sramota! Ne slišite trobent bučati in konjev hrzgetati, pa Vam tičice pojo tako lepo, in še hraniti Vam jih ni treba. O bodite zadovoljni!“

7. Cvetina kot ogljarjevo dekle.

Nežika prinese očetu k oglenici jesti. Davorin ji reče: „Odslej mi več ne nosi, ker pojdem po opravkih ter v kratkem pridem sam domov.“ Doma so bili že v skrbeh za Davorina. Nekega večera pa stopi Davorin nepričakovano v hišo. Na tla vrže lok in srno. Veselo pozdravi gospodično borograjsko ter ji prisrčno poda roko.

„Davorin“, vpraša Gera, „ali si dobro prodal oglje?“ — „E, kaj oglje“, odvrča Davorin.

„Imel sem še druga pota. Hojeval sem okoli gospode, grajščinske in viteške, kateri je kaj pomagal gospodičin oče.“ — „Kaj si opravil?“ —

„Nič, prazni izgovori: da je Krutigor premočan, da ga ni lahko ukrotiti, da bi mnogi pustil glavo, da je počakati še drugih prijateljev Deliborovih

in tako dalje. Nihče se ni maral postaviti za našega plemenitega viteza Delibora in pokazati svoje hvaležnosti. Kaj sem hotel povedati, gospodična, da ste pri nas? Še omenil Vas ni nobeden! Pa naj sem prosil, da bi Vas vsprejeli v grajščino? Da bi bili pri takih ljudeh? Bodite raje pri nas. Če se Vam pa ne vidi, poizkusite sami.“ — „Ostajam stokrat raje pri Vas, nego pri takih gospodih; če me le hočete . . .“ — „Menite, gospodična, da smo pozabili, kako so me Vaš oče rešili iz pesti Krutogorovih? Kako so nas ljudo-ljubno vsprejeli v grad? Kako so nam dali hišo in zemljišča? Kako so nas osrečili? Bili bi grozno nehvaležni, ko bi pozabili takega dobrotnika! Ne, nehvaležni pa mi nismo. Ostanite pri nas! Na rokah Vas bomo nosili. Vse bomo storili, da Vam bo prijetno tukaj stanovati. Prav veselilo nas bo, če Vam bomo služili.“ — Davorin dvigne srno, in zadevši jo na ramo, pravi: „Naše jedi so nekam bolj postne, četudi obilne. Gera, za večerjo napravíš pražena jetra.“ To rekši odide.

Drugega jutra jel je Davorin po hiši pripravljati. Zgoraj pod streho je pripravil Cvetini sobo, prav prijazno sobo. Vodil jo je po dolini, razkazoval ji holme in strmine, svoje travnike in njive. — „V gozdu je polno divjadi“, je govoril Davorin. „Dobilo se bo srn, zajcev, polhov, veveric, gosij, kljunačev, jelenov in če hočete mrjascev.“ — Neprenehoma ji je hvalil Davorin očeta, kako blagodušen vitez mu je bil. Od ogljarne

se ni vračal, da bi ji ne bil prinesel, kar gozd pridela ali potok redi: jagod, gob, ribic, rakov. Ujel ji je dvoje grlic, katerima je sam napravil kletko. Nekoč pripelje Davorin mlado, krotko in domačo srnico, ki je tekala za njim kakor ščene. Kadar je bil Davorin doma, je znal pripovedovati iz vojska veliko mičnih prigodb. — Gera si je tudi prizadevala, da bi gospodični kar najbolje postregla. Ker Cvetina ni imela perila, preskrbljevala ga je Davorinovka, le obžalovala je, da je platno tako robato in razkavo. — Nežika pa je bila Cvetini ljuba družica. Skupaj sta delali, skupaj se zabavali. Cvetina jo je učila šivati in vezti. Belili sta platno na travniku; na vrtu sta pleli in zalivali, in pohotno je uspevala zelenjad: salata, zelje, čebula, redkev, grah, bob Cvetina je dobila še nekaj cvetličnega semenja. Hodili sta ob bistrem potoku, zahajali v hladen gozd, poslušali sta ptice, brali sta jagode in zelišča. — Pri vseh teh veselih opravkih pa Cvetina nikoli ni bila od srca vesela. Očetova usoda ji je bila zmeraj pred očmi. Gostokrat niso vedeli kje da je, in če so jo iskali, našli so jo v gozdu pri skali, kjer je točila solze in molila za očeta. Razvedrovala se je samo takrat, ko so se pogovarjali, kako bi bilo moči rešiti očeta.

Nedelja je bila. Vsi štirje so sedeli pri mizi v pogovoru, kako bi se dala pomoč nakloniti ujetemu vitezu. Odvečerjali so brž. Ostala je še skledica z gobami. Nabral jih je Davorin, ki jih

je dobro poznal, vsakovrstnih: smrčkov, griv, jurjev, lisičic, kukmakov, sirovk, ker je gobe Cvetina zelo ljubila. — „Jejte no, Cvetina, ki imate radi tako jed; mi pa ne dajemo dosti za tako glivino. Imenitni ljudje zelo cenijo glive. Prej sem jih tudi jaz nosil v grad na Borovec, posebno kukmakov in sirovk, ki so najslastnejše glive ter se rade nahajajo kraj gozdov in v okolici ogljarnic. Drugi ogljar, tam s Polie, je po otrocih pošiljal glive v grad Smrekovec. Njegovo dekle je šlo celo služiti v grad, v službo k grajskemu vratarju. Vrtarica pa je nekoliko vihrasta žena. Pred nekaj dnevi je zapodila dekle. Od tedaj tudi moj tovariš ogljar ne mara gob pošiljati v grad in če bi tudi iz gradu prišli sami prosit zanje.

Cvetina je zamišljena poslušala. Naenkrat se ji razjasni obraz in prav vesela vsklikne:

„Imam jo! . . . Preoblečem se v ogljarjevo dekle, ponesem gob v grad, poiščem vrtarico in gledam, da se ji prikupim. Morda me vzame v službo, kjer se lahko sčasoma udomačim. Na ta način mi bode mogoče očetu pomagati in morebiti jih še lahko rešim. Hvala Bogu! Sam Bog mi je dal to pametno misel.“

Davorin je odkimaval z glavo. Vedel ji je mnogočesa ovreči. Cvetina pa ni pritrdila nobenemu njegovih ugovorov. Brž se poda ven in kmalu se vrne kot prava ogljarica. Svojo dolgo modro obleko je bila zamenjala z Nežikino. Tudi slamnik se ji je dobro podajal. Kako je Nežika

ploskala, ko je videla borograjsko gospodično tako izpremenjeno in celo sebi podobno. Ogljarjeva žena pa je menila:

„Obleka se Vam dobro prilega. Toda vaš obraz in vaše roke so tako bele in nežne, da se nikakor ne ujemajo s priprosto nošo. Po obrazu in po rokah bodo prav kmalu spoznali, da niste iz ogljarjeve družine.“

„Obrazu in rokam se da pomagati!“ pripomni Davorin. „Treba je oboje le nekoliko potemniti. Jaz vem za sredstvo, ki je za take namene prav primerno in se da pozneje tudi umiti, ako se hoče.“

Brž ji preskrbi temno barvo in Cvetina se res z njo namaže.

„No — zdaj vas živa duša ne more spoznati“, pravi Gera. „Zdaj vam bržčas ne bode izpodletelo.“

Cvetina je hotela takoj poizkusiti srečo. Bala se je, da bi je ne izpodrinilo katero drugo dekle, ki bi se bilo znalo priti ponujat v službo. Še tisti večer je šel Davorin v gozd in je nabral najlepših in najokusnejših gob.

„Nežika naj gre z vami“, meni ogljar, ko se je vrnil z nabranimi gobami. „Naj vam pokaže pot in kadar se bode vračali, naj vas počaka pri križu. Tako vam bode bolj varno iti skozi gozd. Sami bi se znali zaiti, a Nežika ima čas in vam itak prav rada stori to uslugo.“

Ni še bil prav dan, ko je bila Cvetina že pripravljena za pot in nestrpno čakala, kaj bode

dosegla. Na roki je imela košarico. Tudi Nežika je imela košarico, v kateri pa je nosila živeža. Solzna sta gledala Davorin in njegova žena za odhajajočo Cvetino in oba sta ji voščila: „Srečen pot!“

„Ubogi otrok“, pripomnil je še ogljar svoji ženi, kako ima dobro srce in kako ljubi svojega nesrečnega očeta. Bode jo li Bog uslišal in privolil, da ji bode mogoče rešiti bednega jetnika? Mislim, da se ji bode posrečilo; saj obljubuje Bog takim otrokom srečo v četrti božji zapovedi.“

8. Cvetina išče v gradu službe.

Cvetina in Nežika odidete brzih korakov. Po bližnjih, oglarjevi hčerki dobro znanih potih pridete kmalu iz gozda. Cvetino je zbolelo srce, ko je zagledala mogočen grad z visokim in trdnim stolpom prežnikom. Raz take stolpe so prežali vratarji (stražniki) na prihajajoče, a obenem so služili ti stolpi za ječe.

„Oh, moj Bog, morda so prav v teh zidovih oče! Ali so zdravi? Ali jih ni oslabila slaba hrana in zaduhlost ječe? . . .“

Cvetina se prišedši iz gozda poslovi od tovarišice Nežike. Sama se poda proti gradu, kjer najde vrata široko na stežaj odprta. Na dvorišču zapazi viteza Krutigora na konju. Na sebi je imel zeleno, dragoceno, vso z zlatom obrobljeno opravo, na glavi pa svitlo čelado, vrh katere se je vilo nojevo perje. Kakor vitez, je imel tudi njegov konj lepo in dragoceno opravo, ki se je

svetila v jutranjem svitu. Okoli viteza se premikajo hlapci in lovci, vsi na konjih, vsi na lov pripravljene. Ko je videla Krutigora, sovražnika, ko je pomislila, da ta grozni človek ji mori očeta, šibila se je v kolenih in skoro bi jo bilo podrlo, da ni sedla na bližnjo klop pri vratih. Rogovi se oglasijo, četa se pomika s hrupom ven. Cvetina vstane in se prikloni v spoštovanje vitezu Krutigoru. A visoki vitez jo le ošine s pogledom ter odjezdi s svojimi ljudmi.

Cvetina je zopet sedla. Bilo ji je čudno pri sreču. Hotela je raje počakati, da jo kdo ogovori. Čez nekaj časa prideta otroka, obstojita od daleč, pa jo gledata. Cvetina jima prijazno namigne ter ju vpraša, kako je njima ime. Brž odgovorita. Bila sta precej zaupljiva. Mator, deček, je odprl košarico, pa pogledal, kaj je notri. Bredica je segala po modricah, čepečih na Cvetininem slamaniku. Bredici da Cvetina modrice, obema pa hrušek in zdaj so si bili vsi trije najboljši prijatelji. — Otroka sta bila grajskega vratarja. Ta je skrivaj gledal skozi lino. Ginjen je bil, da se tuje dekline tako prijazno pogovarja z njegovimi otroci. Čudil se je, da govori tako čisto, ne po kmečki, da ima tako prijeten glas, da se tako plemenito vede in da je napravljena tako čedno. — „Tako vzgojene dekline še nisem videl“, dejal je grajski čuvaj sam sebi.

Vratar stopi vun in pokliče deklico — „Kaj pa prodajaš?“ Cvetina odpre košarico in pokaže

gobe. — „Kaj hočeš zanje?“ — „Kar mi daste“, odvrne Cvetina. „Menim, da ubornega dekleta ne bodete prikrajševali.“ — „Dobro pogajaš“, odvrne vratar. „Počakaj tu, sam ponesem gobe v grajsko kuhinjo. Dolgo jih že niso videli. Ne dobodeš premalo.“ Vrtar vzame košarico in gre.

Nato pride v sobo vrtarjeva žena; prinesla je bila juho. — „Kaj pa ti tukaj delaš, ti lenoba? Kdo si? Kaj hočeš? Kako stopaš v hišo, ti tujka, in nikomur ne poveš? Spravi se mi! Če ne ti s ključi butico namlatim ali pa sultana nate naščujem.“

Otroka prosita za Cvetino. Kazala sta materi cvetje in sadje, katero sta od deklice dobila. Zdaj pride vratar s prazno košarico in z denarjem. — „Pa že spet ti vreš. Dekle je pošteno. Mislil sem že, če ne bi služila pri nas. Posla potrebujemo tako ali tako. Pa če precej tako kokljariš, kdo bo pri tebi? Dekleta sem sam pripeljal v sobo.“ — „Ta je druga,“ odgovarja vrtarica: „pa naj ostane . . . Ti, dekle, ne smeš mi zameriti, če sem se razburila. Veš, to mora biti. Zato imamo kruh, da pazimo na tuje ljudi in da je v gradu vse prav in dobro, kakor vitez zapoveduje.“

„Prav govorite,“ reče Cvetina. „Saj niste vedeli, da sem bila poklicana. Napačno je bilo od mene, da sem ostajala sama v tuji sobi. Glede tega hvalim Vašo gorečnost ter prosim, odpustite mi prestop.“ — Da je vrtarica kaj takega

slišala, to ji je bilo prijetno. Ta ženska je bila take nravi, da je bila koj zadovoljna, če si ji potrdil. — „Ker si porazdala sadje otrokoma, tu sedi, pa zajemi z nami.“ — Cvetina je jedla z drugimi. Otroka sta ji dajala pa veliko opraviti. Vsako žlico si je morala priboriti. Vendar je govorila Cvetina z otrokoma tako priljudno, odgo-varjala jima tako potrpežljivo, bila jima v vsem tako postrežna, da se je mati le čudila.

Že vzame Cvetina košarico ter se napravlja, da bi odšla. Otroka pa kričita: „Ne, ne! Tukaj ostani!“ — Na to dene vratarica: „Ljubo bi mi bilo, ko bi ostala pri nas. Kaj praviš? Ali ne bi hotela služiti pri nas?“ — „O, prav rada. Služila bi zvesto in pošteno“ — „Pa dobro,“ potrjuje vratarica, „pa pojdi domov ter govori s svojimi ljudmi. Če bodo zadovoljni tudi ti, pridi v soboto. Službo moreš precej nastopiti.“ — Vratarica ji pove, koliko mezde ali plače ji bo dajala. V košarico ji dene belega kruha in prekajenega mesa, rekoč: „To ponesi pa tvojim in hodi srečno domov.“

Za dar se Cvetina lepo zahvali. Vesela hiti proti gozdu. Nežika je sedela pod leskovjem pri križu in vezala nogavice. Ko zagleda Cvetino, hitro skoči na noge ter ji hiti naproti. — „Hvala Bogu, da ste tu. Gotovo ste utrujeni in gladni. Pojdite, sedite pod leskovje, kar na travo. Tam je moj košek, v njem je kruh in surovo maslo. Povejte, kako je bilo.“

O, dobra ti Nežika! Čakala si z jedjo? Ničesar se nisi dotaknila, dokler nisem nazaj prišla! Pa zdaj jej! Jaz sem že jedla. Posedela bom pri tebi. Potlej bova hiteli. Ne smeva čakati mraku; ponoči je nevarno. Gredé ti lahko vse povem, pa tudi kaj prigriznem.“ — „To morem pa tudi jaz gredoč: poslušati in jesti,“ priteguje Nežika. Obe dve stopite na pot.

Na sredini gozda, ko se je solnce že skrilo, prideta jima naproti ogljar Davorin in njegova žena, obadva v skrbeh za gospodično in hčer. Veselila sta se Davorin in Davorinka, da se je vse tako lepo izteklo; le to jima ni bilo všeč, da bota izgubila predobro gospodično. V domačih pogovorih se vračajo vsi domu. Prišedšim v Drago svetil je mesec od vzhoda z rudečorumenno svetlobo. Cvetina se poda počivat, utrujena sicer, ali vsa zadovoljna Boga je hvalila na kolenih, da je blagoslavljal njeno podjetje ter ga je prosila, naj ji pomaga še naprej.

9. Cvetina v službi.

Sobota, ko je imela Cvetina odpotovati, je bila vsem zelo žalosten dan. Cvetini je bilo težko zapuščati tako dobrosrčne ljudi, ločiti se od prijazne dolinice, pa iti tja v sovražnikov grad. Vedela je dobro, da hodi v službo, kjer jo čakajo mnoge in velike težave. V zaupanju na Boga, v ljubezni do očeta pa je nastopila to trdo pot . . . Davorina sta jo spremljevala na kraj gozda, kjer

sta se prisrčno poslovila. Nežika pa je šla s Cvetino v grad.

Vratarica je prijazno vzprejela obedve. „Lepo je, da ostajaš pri besedi,“ dejala je Cvetini. „Sedite, obema postrežem“ . . . Cvetina odpre košaro, pa izvleče kos lepega platna v prijazni pozdrav od svojih. Vratarica je vidno postajala prijaznejša. — „Ti in tvoji ljudje umevate, kako je živeti. Dobro pojde, kakor se kaže.“ Otrokoma je prinesla Cvetina hrušek, sliv, orehov, lešnikov, da sta veselja skakala. Vsi so bili zelo zadovoljni . . . Po jedi se Nežika poslavlja od Cvetine, da je vsa v bridkih solzah. — „No, no,“ vzpodbuja vratarica, „morda pa ne bo tako hudo. Saj jo moreš obiskati in večkrat k nji priti. In če vsakrat prineseš gob sirovk, vsakrat mi bodeš ljuba in še denarja dobiš povrh“. — Nežika obljubi, da bo pogosto hodila ter ihte odide. Cvetini je bilo pa tudi tesno v sreču. Tukaj v gradu krutega viteza, brez prijateljev in sama v teh črnih zidovih, to je vzbujalo bridke misli tudi v nji.

Ko je bila Nežika iz gradu, primakne vratarica veliki stol pri peči, da svojemu obrazu praznični izgled ter jame slovesno, s prstom kazaje na tla, rekoč: „Ti, Cvetina, poslušaj, kaj ti pravim. Par besedie imam s teboj izpregovoriti. Pa dobro pazi . . . Dobro vem, kaj pravijo o meni, da z mano ni izhajati, da sem vihrava, jezljiva, sitna žena, da sem sladka in zlobna hli-

njavka, ki govori, kar ni in vidi, kar ni, in da sem imela v 5. letih 20 dekel. Tako se govori povsodi. O tem pa nič ne povedo, kakošne ženske so bile te dekcle.“

Jela je zdaj vratarica opisavati dekcle.

„Prva je bila . . . Brigita, pa ne bom nobene imenovala, da ji ne škodim na dobrem imenu; povedala bom same napake . . . Prva, Brigita, največ sem se nanjo jezila, ta je bila silno napuhnjena. Vse je hotela bolje znati od mene in nikdar ni hotela kriva biti. Enkrat mi je gos tako spekla, da je bila vsa sežgana; menila je gotovo, da je pri oglarju, da mu oglje žge, a ne meni gosko peče. In vrhu tega je bila še tako drzovita, da je trdila, v obraz mi zatrjevala: da je gos neizrečeno lepo pečena in da je celo za cesarsko mizo. Rekla je, da nihče na svetu ne more gosi bolje izpražiti. Tako nesramna je bila ta tica. Pri takem nagnusnem bahanju mi je vzkipelo, pa sem ji pokazala vrata.“

Druga dekcla je bila grozno nezadovoljna, sitna in jezljiva. Hrane ni imela nikdar dovolj. Povrh pa je imela jezik, da se Bog usmili. Kakor se mi zdi, ni mogla sploh ne prijazno pogledati. Pa ne le da ni imela nikdar dovolj hrane, ampak tudi izbirljiva je bila. Rada mi je oponašala, da ima veliko preveč dela, a veliko premalo plače. Nekaj časa sem jo poslušala, naposled sem ji pa rekla: Veš kaj Urša — išči si drugo službo; poišči si tako, da boš lahko igrala milostljivo gospo.

Tretja — ta je bila prava lenoba. Celi dan je začenjala, šele na večer je začela. Delala je počasne korake: danes enega, jutri drugega. In pa kako nespretno in telebasto je hodila! Zdelo se mi je, kakor bi hodil povodni konj kar s celo nogo: lop, lop. Preden je lonec umila, zrastel bi bil lahko že mah na njem in sicer najmanj desetkrat. Celo truplo je imela kakor leseno; skloniti se sploh ni mogla, kakor bi bila požrla kol. Kadar je šla pometat, pozabila je metlo pred durmi in potem jo je iskala po vsej hiši celi dve uri. Če ji je po dovršenem pometanju padla metla iz rok, misliš, da jo je pobrala? kaj še! Cel dan je rajši hodila po nji ali stopala črez njo, nego bi se bila sklonila in jo pobrala. Saj veš, kaj je bilo potem meni storiti. Pobrala sem metlo sama in jo postavila v kot. Zjutraj ni nikdar vedela, kdaj ji je vstati. Ležala bi bila bogsigavedi kako dolgo. Vsikdar sem jo morala vzbuditi. To je bilo delo! Stokrat sem morala zakričati nad njo: kaj ne bodeš vstala, ti lenoba črez vse lenobe? Še pri molitvi je bila lena: trikrat je usta odprla, predno je eno zinila. Kaj sem hotela ž njo? Rekla sem ji, naj si poveže cape in naj se izgubi, kamor hoče.

Četrta je bila sladkosnedna. Smetana in surovo maslo, meso, slanina in klobase — to je bilo tako varno pred njo, kakor pred mačko. Hotela je imeti vseh jedil vedno več, kot katera druga, da si je najlepše koščke dajala na stran

in si jih privoščila pozneje. Kadar sem jo morala poslati v klet, vsikdar si je vzela tudi zase vina. Neko nedeljo popoldne grem možu naproti. Na polju se obrnem. Pa kaj vidim? Dim se vali iz dimnika. Brž hitim domu in ko stopim v kuhinjo, najdem deklo, kako si je kuhala lonec vina. Ha, kako me je segrelo! Kar hitro se je morala pobrati iz hiše.

Peta je bila neznosno nesnažna pri obleki in povsod. Ha, ob nedeljah in praznikih se je znala nališpati! Ob delavnikih pa je vse viselo od nje, da je bila videti, kakor bi bila iz samih cunj. Ako bi jo bil kdo postavil za strašilo v proso, bi se je ne bili bali samo vrabci in enaki ptički, ampak še celo divji mrjasci bi bili bežali pred njo. Svojih cunj ni nikdar oprala, ker je bilo videti, da se je bala vode. To dekle mi je nagnal vitez sam, ker se je tudi njemu zdela preveč nemarna.

Šesta je bila grozno pozabljiva in nepazljiva ter me ni znala škode varovati. Potrla mi je skled in loncev več kakor je v letu dni. Kar nič ni mislila, kar nič se ni zapametila, če tudi je nosila debelo bučo. Vsaki dan sem ji morala povedati, kaj ima delati vsako uro. Cinaste žlice je metala s pomijami. Enkrat sem našla žlico v koritu in svinja jo je bila že vso ogrizla. Brž na to ubije čašo. Slišala sem padati čepinje. Hitim v kuhinjo. Kosce je skrivala in čeprav sem jo videla, vendar je tajila. A jaz se nisem dala

ukaniti. Dolgo sem iskala. Naposled najdem ubito čašo v pomijah. V naglici sem se bila urezala še v prst zavoljo tega spaka grdega. To me je še bolj podkurilo. Tako! pravim, čepinje in pomije, da jih svinja požre! Namestu, da svinjo izgubim, pojdi raje ti. Alo!

Sedma je bila sama čenča in brbljava kakor sraka. Poslušala je pri vratih. Kar je slišala in kar se je zgodilo v hiši, to je hitro pobrala in toplo vun nesla ter razpliskala na vse strani. Tako je napravljala prepir. Če si hotela, da bi se bilo kaj hitro izvedelo, povedala si nji in prihranila si denar za prebobnanje. Strašna klepetulja je bila. Iz komarja je kar hitro napravila dva slona z mladimi Nikoli ni mogla nehati . . . Čuješ? Pozvonil je meni. Žal mi je, ker imam še mnogo na srcu in na jeziku. Še to sem omenila vse mimogrede. Po tri ure bi ti mogla pripovedovati o vsaki teh dekel. Kar je še, to bova jutri. Jutri je nedelja in v nedeljo imamo lep čas. Zapomni si te napake in varuj se jih; pa tudi onih, ki ti jih bom še povedala. Če boš brez napake, potlej bova dobro izhajali.“

Cvetina je pač dobro videla, da je vratarica sama polna nerodnosti in mnogojezičnosti, in da nima drugim kaj očitati. Cvetina je tudi mislila, in sicer po pravici, da je treba i dekle preslušati, preden se reče: Taka je! Cvetina je pa dejala samo: „Če je imela dekla le desetino tega na sebi, kar ste povedali, zaslužila je karana biti.

Gospodinja, ki gleda, da je posel priden, snažen in reden, ne more trpeti takih napačnih poslov. Jaz pa si bom prizadevala, da se ognem vseh teh pregreškov.“

Pa res je bila Cvetina pravi vzgled dobrega posla. Služila ni zavoljo očij, da bi izhajala pri ljudeh; služila je iz poštenega srca, iz strahu božjega. Karkoli je delala, z veseljem je delala, kakor bi delala za Boga in ne za ljudi. Pridna je bila neprenehoma. Mično je bilo gledati, kako okretno in umno je prijemala za delo, kako hitro in dobro je izvrševala vsak opravke. Dvakrat velelati ji ni bilo treba. Vsakdanje opravke je izvrševala o pravem času ter ni čakala, da bi jo opominjal. Sama je udevala, kaj je začeti, in začeto je bilo opravljeno, še preden je vratarica storiti velevala. Na pravi kraj je postavljala domače orodje, kadar se ni rabilo. Po hiši je bilo vse počiščeno. V kuhinji se je posoda svetila, da si je bil le vesel. Gledala je na drugih reči bolj ko na svoje. Z lončino je delala kakor z najdražjim porcelanom. Igle ni puščala na tleh; pobrala jo je in zabodla jo v gospodinjino blazinico. Da bi bila skrivaje žvečila, to se ji je zdelo grdo; niti košček sukanca bi si ne bila upala prisvojiti. Zelo je bila molčeča. Kar se je govorilo ali storilo v hiši, ni izvedel nihče od nje. Vselej je bila z malim zadovoljna; zato je bila zmeraj vedrega čela. Vsa je bila krotka in pohlevna. Če je bila Cvetina kaj izpregledala ali pregrešila,

izpoznala je napačico in prosila je oproščenja. Kadar je bila karana, pa ni kare zaslužila, umela je o pravem času molčati, in njen nedolžni obraz je razjadeno gospodinjo bolj krotil, kakor bi jo bilo moglo vse opravičenje. Vratarica je postajala sčasoma sama krotkejša, in mož se je čudil, da včasih celi dan ni žale besede iz vrataričnih ust.

Pri vsem tem je bila služba Cvetinina težka. Cvetina je bila izurjena v tankih ročnih delih. Teh trdih del pa ni bila vajena. Vsak dan je imela ustajati pred dnevom, nositi vodo in drva, netiti ogenj v kuhinji, pomivati posodo, pometati sobo in kuhinjo. Mnogo teh del je opravljala šele prvikrat v življenju in ni jih mogla precej vse prav dokončati. Gospodinja jo je zmerjala zato bedasto in štorkljasto. Hrana je bila sploh dobra; ali nekaj jedij je bilo takih, da so se upirale njenemu okusu. Postelj je imela prav snažno, toda bila je pretrda. Ko je bila Cvetina trdo delala od jutra do večera ter bila še ošteta in je žalostno posedévala v svoji sobici, tožila je Bogu svoje trpljenje. Večkrat je odprla okno in solzno gledala gori v zvezdnato nebo . . . Takrat je dejala: „O moj Bog, vse to rada prenašam, če bom le mogla pomagati očetu.“

10. Cvetina prihaja k očetu.

Dokaj dnij je prebila Cvetina v trdi službi in ni še imela priložnosti, da bi bila prišla v ječo k očetu. Bolelo jo je, da je tako blizu, da

pa do njih ne more. Svitalo se ji je v glavi. Opazila je bila namreč, da je vratar obenem ječar, ki jetnikom nosi hrano. Včasih ga je kaj povprašala po jetnikih. Iz tega je izvedela, da ji oče še živé. Prosila je vratarja, naj ji enkrat pokaže jetnike. Ta pa je vselej odločno odmajal, češ, da človek ne sme biti preradoveden. Ko je videla borno skledico juhe, kos črnega kruha in vrč vode, hudo se ji je storilo pri srcu, ko je pomislila, da to nosi vratar njenemu očetu.

Nekoč stoji juha za jetnike pripravljena na znani deski. Vrtar jo pokliče. — „Cvetina! Jutri pojdem po opravih z vitezom. Jutri jim poneseš ti hrano, veš? jetnikom. Nocoj ti pokažem ječe. Moja žena ne utegne, pa tudi ne mara“ V levo vzame vratar desko, v desno zvoj ključev, pa stopa s Cvetino po dolgem temnem hodniku.

Cvetina ni bila pripravljena, da bi se zdaj sešla z očetom. Dasi tudi je bila silno vesela, prestrašena pa ni bila manj. Vsa je bila pretresena. Hudo bijočega srca je šla za vratarjem. Gredoča sklepa, da se očetu ne bo dala spoznati. Umovala je tako: če se odkrije, da sem njegova hči, mi gotovo ne bodo zaupali ključev.

Vrtar obstane pri majhni odprtini, narejeni v debelem zidovju in zaklenjeni z železno ključavnico ter odpre. V strahu pogleda Cvetina noter. Notri vidi moža razkodranih las, razkuštrane brade, groznega pogleda. — „Ta je bil hraber vojak. Pa nesrečna igra in tisto brezkončno pi-

jančevanje ga je gnalo na cesto za razbojnika. Plače, ki ga čaka, ne bi se rad udeležil“ S tem mu porine juho, in zapre votlino.

Zdaj odpre vratar drugo okence. Notri je smrtnobleda ženska postava v verigah, razpuščenih las udrtih lic, neizrečeno obupnih očij. — „Ta je bila,“ pravi vratar, postavljajoč juho v lino, „svoje dni lepa kakor angel, a ne takoisto nedolžna. V slabe družčine je zahajala. Obdolžena je, da je življenje umorila. Ako je taka, glava ji odleti pod mečem. Včasih je vsa obupana, da kar blazni in divja. Bog ne zadeni, da bi odpirala ta vrata. Pograbila bi te in ušla bi ti.

Le k temu-le smemo noter hoditi,“ tolmači vratar, odpiraje železna vrata. „Ta je dober mož, krotak, potrpežljiv, bogoljuben. Borograjski vitez je. Delibor“ . . . Cvetina pa bi ga skoro ne bila prepoznala, tako je bil suh in bled in sivo-brad njen oče. Obleka mu je bila ponošena, raztrgana in neznatna. Sedel je na dolgem kamenitem stolu, za katerim je bil priklenjen z dolgo verigo, tako da je mogel hoditi po ječi. Miza poleg je bila iz celega kamena. Na nji je stal prsteni vrč in zraven kos trdega kruha. Vitez je bil z levo naslonjen na mizo in je podpiral glavo. Desnico je podal ječarju. Pri mizi je tičala prestara črviva postelja, v kateri je bilo nekaj slame in robate volnine za pokritje. Vsa ječa je bila prav strahotna pogledati. Ker je bila odločena ujetim vitezom, zato je bila prostorna, postav-

ljena iz rezanega kamenja in visoko obokana. Zidovi in obok so bili vsled starosti počrneli. V debelem zidovju je tičalo samo eno dobro zamreženo okno. Nekaj okna je bilo zasutega z rušino, nekaj preraščenega s koprivami, nekaj zapreženega s paječino. Le nekaj zelenkaste svetlobe je prisililo v to grobnico, da je bila še bolj grozotna.

Vratar izpregovori: „Vitez, jutri Vam prinese hrano moja dekla; jaz grem na pot“ . . . Vitez pogleda dekleta in koj se spomni svoje hčere. — „Moj Bog,“ pravi Delibor, solzeč se, „taka bi mogla biti moja Cvetina. Ali mi o nji ne morete nič povedati, ljubi ječar? Niste nič povpraševali, kako ji gre? Prosil sem Vas že tolikrat. — Bog v nebesih vedi, kje živi? Od ljudij je ne more nihče izslediti. — Po takem se je ni usmilil nobeden onih vitezev, ki so mi bili taki prijatelji in ki so mi hvalo dolžni. Po takem je ni vzprejel nihče v svoj grad.“

Delibor je pomislil zdaj na svojega zvestega Davorina. Nadejal se je, da bo Cvetina najbrž pri njem. Glasno pa tega ni govoril, ker je vedel, da ga vitez Krutigor še hudo črti ter bi mu mogel veliko škodovati. Zato je dejal samo: „Upam, da bo pri dobrih ljudeh. Rad bi jo še videl, preden zatisnem oči . . . Ne verjamete, ljubi ječar, kako dober je ta otrok, kako me ljubi in kako mi je stregla. Delala mi je samo veselje . . . Tudi ti, dragi otrok,“ pravi Delibor,

obrnjen k Cvetini, „bodi svojim starišem pokorna, pa ti bo dobro.“

Doslej je bila Cvetina v strahu, zdaj pa jame ihteti. Srce ji je pokalo. Skoraj bi bila objela očeta, le težavno se je vzdržavala. Delibor se je čudil, da je deklina tako hitro ginjena. Vpraša

jo: „Kaj so ti nedavno umrli oče ali mati, da jokaš tako bridko?“ . . . Z veliko silo je povedala Cvetina, da so ji mati umrli pred nedavnim časom in da gre očetu prav trdo. — „Bog se ga bode usmilil,“ tolaži jo Delibor. „Prav mehko srce imaš, ljubi otrok.“ — „Res je premehka,“ pripomni vratar. „Ne toči takih solz, sicer ti ne smem prepuščati svojega težavnega opravka.“ Nato se obrne k vitezu: „Sicer je pa prav dobra, voljna in pridna, morebiti najpridnejša izmed vseh deklet. Moja otroka ima silno rada in jima stori vse. Jaz in moja žena je ne moreva prehvaliti.“

Delibor prijazno pogleda dekle. Reče ji: „Bog te blagoslovi, ljubo dete! Bodi vedno dobra in pridna. Bog bode pomagal tvojemu očetu in oba še bodeta vesela.“

„Daj Bog!“ želi Cvetina zamolklo in poljubi jetniku roko, na katero padajo vroče solze. Dobro je bilo, da je ječar odhajal in vzel njo seboj. Cvetina bi se ne bila mogla dalje vzdržati. Kako je hodila iz ječe, ni vedela. Tresočih nog je tavalala po hodniku in večkrat se je oprla ob zid.

II. Cvetina se razodene očetu.

Ves večer je Cvetina prebdela. Oče so ji bili vedno pred očmi; vedno jih je videla, kako so uklenjeni, zaprti in otožni. S solznimi očmi je prosila Boga, naj ji pomaga. Do polnoči ni mogla zaspati.

Ob eni jo pokliče vratarica, ker je moral vratar oditi ob dveh. Cvetina mu mora skuhati juhe. Takoj zakuri in napravi jed. Vrtar hvali juho. Cvetini obljubi, da ji hoče prinesiti kak dar, ako bo zvesto opravljala njegovo službo. Potem zasede in vzpodbode konja, a za njim se zapro grajska vrata.

Vrtarica je bila zopet šla spat in Cvetina je bila sama v sobi. Dobro si je bila zapomnila, kateri ključ je od očetove ječe. Tiho ga sname od ostalih ključev. Iz omare vzame vratarjevo svetilko, prižge luč, sezuje se in skrije luč varno pod predpasnik. Nato se poda tiho, po prstih stopaje, k ječi ter odpre duri kolikor mogoče brez šuma.

Delibor je sedel s prekrižanima rokama na kamenu poleg mize. Čudil se je, ko je zagledal pred seboj vratarjevo deklo.

„Ti si tukaj? Pa tako pozno! Ni še dolgo, kar je čuvaj klical dve.“ — „Ne zamerite, da vas motim. Saj itak niste spali. Rada bi sama govorila z vami in sem v ta namen volila ta čas.“ — „Oh, moj dobri otrok, to je nevarno. Vrla in poštena dekla ne stopa ponoči čez prag, ampak zaklepa duri prav dobro.“ — „Bodite brez skrbi. V gradu spi vse trdno. Brez pomisleka ne prihajam. Ali bi ne slišali radi o Cvetini?“ — „O moji Cvetini? Oh, dobri otrok, bodi pozdravljen kakor angel nebeški, ako mi prinašaš novice o moji hčerki. Govori, ali si jo videla? Je li zdrava,

kako ji je? Povej!“ — „Ali poznate to-le sve-
tinjo, Delibor?“ — „Moj Bog! Njo sem dal z
veržico vred Cvetini v spomin, preden so naju
ločili! Ti si njena dobra znanka, ker ti je to
zaupala. Zaupala ti je, da bi ti raje verjel. Ver-
jamem, da živi Živi in skrbi zame. Skrbi, da bi
me rešila.“ — „Tako je! Skrbi, da bi Vas rešila,
in spomina še nikomur ni dala iz rok. Jaz sem
Cvetina, jaz sem Vaša hči.“ — „Ti?“ strmi
Delibor. „Ti bi bila? O ne varaj me! Moja hči,
kakor ime pravi, moja hči je lepa kakor cvetica!
Ti, ti pa . . .“

Cvetina vzame iz vrča vode, pa umije z
obličja prsteno mažo. Zdaj je bila prijetnega lica,
kakor je mislil oče, da mora biti njegova Cvetina.
Solze so se lesketale Cvetini v očesih, akoravno
se je smejala angelski.

„O, Cvetina, ti si tu? Stopi sem, da te ob-
jamem. O, zdaj rad umrjem, koj, in naj se vse
zidovje name podre.“ — „Ljubi oče!“ dejala je
Cvetina; samo to je dejala, ker več ni mogla; le
objemala je očeta. — „Pa, ljubi moj otrok, povej
mi zdaj, kako prihajaš semkaj? Kako da si naj-
nižja dekla najnižjega služabnika?“

Cvetina pripoveduje očetu, kako jo je vzprejel
ogljar Davorin, kako je zmeraj za očeta skrbela,
kako ji je služba prišla na misel in kako težko
je čakala trenutka, ko ga bode videla. — „Bog
je uslišal mojo molitev. Zdaj pridem večkrat k

Vam. Nosila bom boljšo hrano. Zdaj sem najsrečnejša hči.“

Solzen pogleda oče kvišku. — „Ne, nisi najsrečnejša hči, pač pa najboljša. Jaz sem najsrečnejši oče. Ko mi je bil podaril cesar to verižico, domišljjal sem si, da sem najsrečnejši človek na svetu. Zdaj v teh železnih verigah sem srečnejši ko tedaj. Ne čutim jih več. Tega trenutka, preljuba moja Cvetina, ne dal bi za vse zaklade sveta. Ta vitez je hotel naju unesrečiti, pa nama je še pomagal do tega veselja. Naj se le raduje gori pri plesu in vinu, pri zlatu in srebru, pri vseh obilnostih in dragocenostih, jaz ne menjam z njim. Ni še tiste verige kovane, s katero bi uklepali duha . . . Dobro je zate, Cvetina, da zgodaj izkušaš, kaj je trpljenje, da se varuješ razkošja in razuzdanosti, ki ugonobi najbogatejšega človeka na duši in telesu.“

Čuvajev rog je trobil jutro. Cvetina ugasne luč ter odhiti v sobo.

12. Cvetina polajšuje očetovo revo.

Cvetina je bila spet pomazana s prsteno mažo, bila je navadno oglarjevo dekle. Za mizo so sedeli in zajutrkovali vratarica in otroka s Cvetino. Zdajci se odpro vrata. Krutigor plane v sobo. Cvetina se hudo prestraši. Morda je izdana? Krutigor pravi: „Odslej se ne brigajte za grajska vrata. Stražili jih bodo štirje možje. Vi se spravite takoj v kuhinjo in tam pomagajte. Danes in

jutri pridejo gosti.“ — Cvetini se je odvalil kamen od srca. Krutigor je opazil, da se je bila Cvetina prestrašila; obračal pa je ta strah tako, da prihaja iz velikega spoštovanja do njega. Zadovoljno se osmehne Krutigor ter jo pogleda prvokrat v gradu, sicer ne preveč neprijazno, ker rad je videl, če so se ga ljudje prav bali in se tresli pred njim.

Cvetina pa vratarica greste na delo. Proti poldnu prijezdi sosedni vitez Svitrog s svojimi ljudmi in drugi dan prijaše z obilnim moštvom vitez Gorosvit, obadva junaka in dušna prijatelja Krutigoru. Vsaka ura je prinesla tolpo oboroženecv, in sicer jahajočih in pešcev. Ves grad je bil natlačen z vojaki, vsa grajska poslopja so bila polna vojaštva, bilo ga je vse živo okoli in okoli. Na dvorišču so kurili, kuhali, jedli, pekli in pili, peli in rajali, vriščali in spali.

Vratarica pridrvi v sobo vsa prestrašena ter pravi: „Oh, otroka, molita! Vojska je, vse mora na vojsko. Tudi naš oče pojdejo. Jutri že odhajajo!“

Ko se je zaznaval dan, oglasijo se trobente, kličeče na odhod. Vrtar je bil izmed boljših vitezevih vojakov; ta je stal že ves v orožju in železju. V železnem oklepu, železni čeladi, na strani mogočni meč, v roki sulico; tako se je poslavljal od žene in otrok in od Cvetine. Tudi od Cvetine. Od te še posebno, ker se ji je priporočil v molitev . . . Vitezi in oprode na konjih,

držeči gole meče v rokah, drugi vojaki peš, z dolgimi pikami ob straneh, šli so urejeni iz gradu. Težka oprava je zvenela pri vsakem stopaju in vsled trde hoje se je potresala zemlja. Zadnji je jezdil ponosni Krutigor. Ključe grajskih vrat je bil izročil odsluženemu vojaku, naročivši mu, naj nikogar ne pušča ne vun ne noter. Izpodbode konja ter odleti po bobnečem mostu.

Vratarica in Cvetina sta imeli ves dan opraviti v grajski kuhinji s pomivanjem posode. Na večer pa reče vratarica Cvetini: „Cvetina! Jutri pojdem z otrokoma k stari materi tja doli na Hudo. Od vojaškega hruma me glava boli, pa tudi hudo mi je pri srečanju; kaj, ko bi ga ne bilo nazaj. Stari polhar Pomežikovar, pravijo, da je zadel na nekaj rimskega. V teh krajih je dosti rimskega. Cesta na Pristavo je rimska, na Zavrtačo tudi, v Starem trgu sta dva zlata stebra, v Spodnjem Brezovem so njive „na cesti“, na Hudem hranijo dragoceni kamem, rimski miljnik. Moj stric, Pomežikovar, je pa izkopal poln lonec srebrnega in zlatega denarja. Nekaj posebnega mora biti, ker že dolgo ni prinesel gob. Obleko ima tudi novo in govori se, da se odkupuje. Najboljše bo, če sama vidim, koliko je verjeti. Pred mrakom me ne čakaj domov; otrokoma se bo vlekla pot. Ti pa jutri tudi miruj; kajti grajska vrata ti niso več na skrbi. Jetnikov ne zabi nahraniti. Skrbi pa tudi, da dobimo večerje, ko se vrnemo, pa dobre . . .

Ko solnce vzide, napoti se vratarica z otrokoma v vas.

Cvetina je bila sama. Kolika sreča! Da bi počivala? Kaj še! Poprej je bilo toliko dela, da je mogla biti z očetom le nekoliko trenutkov; danes mu je mogla, in tega se ni nadejala nikoli, ves dan privoščiti; postreči mu je mogla in hotela kakor je želela, in te želje bila je že poprej premišljevala, kako bi jih uresničila. Iz mehkega platna je bila napravila očetu dvojce srajc, ki ju je sešila ponoči, ko so drugi sladko spali. Takoisto je nastalo par nogavic. To nese v ječo in pa vedno mlačne vode, obrisalo in milo, s ključem pa odpre verige. Delibor vajen snage in čede bil je kakor ves prenovljen. — „Zdaj pojdite pa še na vrt,“ meni Cvetina . . . Jutro je bilo neizrečeno lepo, lepo kakor angelsko oko. Solnce je pošiljalo zemlji najprijetnejše žarke. Zrak je bil legoten, z jutranjim hladom usvežen in močno blagodejen. Dobremu vitezu Deliboru, stopivšemu iz temnice na rahlo zemljo, gledajočemu božjo svetlobo, dihajočemu mili vzduh, je bilo, kakor bi bil stopil pred nebeška vrata, in kliknil je veselja prevzet: „Ko bi mi bilo po smrti tako lahko in dobro, rad umrem koj.“

Na vrtu pod orehom je stala miza in poleg klop. Semkaj prinese Cvetina tečne juhe. Vsedla se je očetu nasproti. Vsa vesela je gledala veselega očeta; in listje si je šepetalo: ta človeka sta srečna, in stari oreh je razprostiral svoje lesene

roke ter ju blagoslavljal. — „Rada bi ostala pri Vas,“ reče Cvetina, „pa je še toliko opraviti, pridem pa večkrat pogledat.“ . . . Cvetina izgine z vrta. Delibor ostane, veseli se veličastnega jutra in čuti prav, kako uživa dobrote božje v naravi, katerih zatepeni vsakdanjiki ne čislajo. Hvalil je Boga s solzami v očeh in povzdignjenih rok: „Hvalim te za toliko ljubezen, ki mi jo izkazuješ in za ljubezen moje hčere, s katero me osrečuješ.“

Cvetina je napravila očetu tudi slastno kosilo. Prišla je večkrat pogledat, a le za malo časa. Na večer gre vitez zopet v ječo, pa ta je bila vsa prelikana. Stene poprej temnorujave in razkave, so bile zdaj pobeljene in svetle; tlak pometen in opran; koprive in rušine pri oknu odstranjene; modro nebo je gledalo prijazno skozi; čista slama je v postelji, beli so prtovi, blazina prevlečena, pisana volnena preproga je topla odeja. Miza je pregrnjena, na nji posodica z dišečimi cveticami. — „O, kako si dobra, Cvetina; temnico mi prestvarjaš v raj! Sama pa tega nisi napravila“ . . . Cvetina odgovarja: „Tukaj v gradu je stari vojak; mlad je zidaril. Prešli teden je bolehal. Prosila sem vratarico, naj mu da kaj boljšega. Dobival je. Včasih mi je pravil svoje doživljaje. Bil je v tisti vojski, v kateri je Krutigor bitev izgubil. Vi pa naposled zmago dobili. O Vas govori zmeraj spoštljivo. Obležal bi bil na bojišču in pomanjkanja poginil, pravi, ko bi ga Vi ne bili vzprejeli. Včeraj sem ga prosila, naj mi pomore.

Menila sem, da poreče: ne utegnem, pa je obljubil.“

Nato prinese Cvetina večerjo. Jedi so bile, kakor jih je oče rad imel: ječmenova juha z grahom in s kosci svinjine pridejana, dvoje pečenih jerebic z endivjo, krožnik kuhanih rakov, potresenih s perjem zelene, goveji jezik s hrenom, steklenica dobrega vina in hleb okusnega kruha. — „Ali, Cvetina moja, preljuba, kje pa vse to jemlješ?“ — „Dobivala sem tako-le: Ogljarica mi je podarila platno, Nežika mi je prinesla jerebice in rake, drugo sem kupila s prislužkom.“ — „Svoje dni sem bil na mnogih pojedinah, pri vojvodskih, pri cesarskih, ali tako imenitne še nisem doživel. Tako sem pokrepčan in zadovoljen, ko . . . bolj ko cesar. Ni ga na svetu, da bi z njim menjal. Cvetina, tvoje srce odtehta vse zlato cesarjevo. Bog te bode blagoslovil, Cvetina.“

Cvetina je bila silno srečna. Tako blagovoljna še ni bila nikoli. Čutila je, kako res je, kar se pravi: „Dajati je blažnejše, ko jemati.“ Resnično, koliko blaženstva bi imeli bogati in inoviti, ko bi „dajali!“ . . . Cvetina vošči lahko noč, pa hiti po opravkih, poskrbet za vratarico in njunina otroka. Dolgo ni mogel zaspati Delibor, premišljujoč, kako zlato dušo ima njegov otrok . . . Cvetina je delala očetu vsak dan drugo veselje. Zdaj jim je prinesla mleka po molžnji, zdaj mehko kuhanih jajec, zdaj masla na trtnem peresu, pa tudi svoje prikuhe in juhe, kadar je mogla in

naj je bilo tudi pečenke ali potice ali sladkega sadja.

Čez nekaj tednov se vrne ječar na grad za par dnij. V tem pogleda po ječah. Ko odpre vrata k Deliboru, ves se začudi in glava se mu giblje od leve na desno in spet nazaj, s tem kazoč, da ne odobruje predrugačbe v ječi. — „Ko bi videl kaj takega vitez Krutigor, tisti hip bi mi odkazal sobico za omrežjem. Lopata vapna in pridna roka veliko storita,“ govori si ječar . . . Na hodniku pa narekuje Cvetini prav resno: „Cvetina! predaleč segaš. Ne grajam, da si vitez u dobra, ali tvoja dobrota more biti moja nesreča. Glej, dekle, glej, da mu ne pomagaš uhajati! Ti me spraviš od službe in kruha, ti me pahneš v revščino, mene in ženo in otroka. Razjarjeni vitez bi me mogel kar prebosti, zakaj jamčim mu s svojo glavo, da so jetniki dobro zaprti. Zatorej, ti dekle, ne delaj me nesrečnega in ne jemlji mi življenja!“ . . . Cvetina mu je morala slovesno obljubiti, da po nobeni ceni ne bode odpirala nikoli nikomur.

13. Cvetina dela po očetovih opominih.

Samopašnemu vitez u Krutigoru so se začelnjali črni dnevi. Oblastno je napovedal sosednemu vitez u boj, ki se je Krutigoru končaval neugodno in sklenil sramotno. Zavezniki so ga zapustili. Vitez sam je bil ranjen. Pobrالی so mu vso vojno potrebščino. Vzprejel ga je sorodnik

vitez, pri njem je boleval, samoval in sirotaril. Pošiljal je na svoj grad, ko je bil še zdrav in čvrst in srečen, polne vozove nagrabljenega blaga in denarja, ali zdaj je potreboval od doma obojega. Soproga mu je pošiljala denarja in blaga. Ni ga mogla obiskati, ker ni bilo oboroženih hlapcev, ki bi jo čuvali na potovanju. Še izmed zidov si ni upala, ker je dobro znala, da so kmetje Krutigoru podložni le iz strahu. Ustajali so vitezevi sovražniki, ki so grabili po njegovih vaseh. Kar so vozili zvesti kmetje v grad, to so Krutigorovi neprijatelji potegnili pod svojo streho. V gradu je pomanjkovalo življenja. Vitezevi otroci so bolni ležali v osepnicah. Dan na dan je gospa živela v velikih skrbeh, noči je prebdévala in nazadnje se je tudi njeno zdravje potro.

Vse to je Cvetina izvedela po besedljivi vartarski govorici. Po gorenjih sobanah, kjer so prebivali vitezevi, tja gori ni zahajala Cvetina. Šla je le, kadar ji je bilo zaukazano in kadar ukaza ni mogla preslišati, a še tedaj je šla nerada. S težavo je hodila po stopnicah gori, z veseljem pa doli. Kakor bi jo bilo kaj pičilo, tako ji je bilo, ko je srečala viteza, človeka, ki je storil toliko hudega njenemu očetu in mu neprenehoma delal krivico. Umikala se je tudi njegovi gospe in njenim otrokom.

Nekoč pripoveduje Cvetina očetu, kako se godi Krutigorovim. Nekaka zadovoljnost ji je pokrivala obraz, ko je pravila, kako zapuščeni so

vitezovi. Naposled je celo rekla: „Naj le poizkušajo, kaj je siromaštvo. Napihujejo naj se zdaj. Gospa, vedno lišpavo napravljena in obiskovana od prijateljic, ta milostljiva zdaj samuje, vzdihuje in joka. Krutodušni vitez je storil drugim toliko hudega, zdaj pa sam trpi hudo.“

Plemeniti vitez Delibor pa na take besede reče: „Tako ne govori, blaga Cvetina. Veseliš se tuje nesreče? Ne tako, ljubi otrok. Take misli kristjanu ne pristojajo. Krutigor mi je naredil res veliko žalega in me sovražil brez vzroka. Ne veš, kako je delal Izveličar naš? Ali jim bomo hudo povračali s hudim? Kar nam je storil hudega Krutigor, to voščiš njegovi gospej? Gospa sama veliko trpi zavoljo njega in gotovo ne opravičuje njegovega počenjanja. In še otrokom nisi bila dobra? Otroci so vendar nedolžni. Cvetina, čeprav me imaš rada, vendar ne izpodrivaj radi mene naših neprijateljev iz svojega srca. Jaz ne črtim viteza Krutigora. Ko bi ga v vojski naprimer videl v nevarnosti, priskočil bi mu takoj na pomoč. Ko bi bila ti gospa in bi prišla tujka z otročiči prosit na tvoje duri miloščine, ali bodeš proč podila ubogo mater in sirote otročiče? Naj zapuščeni vzamejo konec?“

„Oh, tega pa ne, ljubi oče!“ odvrne Cvetina. „Iz srca rada bi jim pomagala.“

„Ne vem, če bi jim. Če jim ne privoščiš ne prijaznega pogleda, ne prijazne besede, kar je vendar nekaj prav malega, kako jim bodeš izka-

zovala potem kaj večjega? Ogiblješ se jih, da jih ne vidiš, pa jih boš iskala, da jim dobro storiš? ... Tega ti ne svetujem, da bi jim srce omečila, da bi omehčeni naj izpoznali krivico in jo popravili. Taka prijaznost nima cene in bi bila grdo hinavstvo. Prava prijaznost je nebeška cvetlica in ne poganja iz grde korenine samopridnosti; čista prijaznost kipi iz dobrega srca. Pristna priljudnost je odsvit božje ljubezni, ki prebiva v človeškem srcu . . . Bog sam je ljubezen. On izkazuje ljubezen vsem ljudem, tudi hudobnim. Bog želi, da bi se poboljšali tudi napačni ljudje. Bog pravi in zapoveduje, da moramo ljubiti vsakega. Kdor goji sovraštvo v srcu, tisti ni sposoben za nebo. Srce je vstvarjeno, da ljubi, in ne, da sovraži. Nekatero srce ljubi malovredne reči, kakor čast, imetje, osebe . . . kar ljubezen božjo zaduši. Da se ljubezen božja ne izrine iz srca, zato odstranjuje Bog malovredne reči. Bog je vzel meni in tebi svitlobo visokega stanu z najboljšim namenom; poslal trpljenje z najboljšim namenom; božje namene pa uničujemo in zaničujemo, če gojimo v srcu sovraštvo do bližnjega.“

Cvetina je verno poslušala očeta. Zelo je čutila, da ni delala in govorila prav. S solznimi očmi je rekla: „Oh, še veliko pogreškov lahko se najde na meni! Poboljšala se bodem. Najprej moram ljubiti Boga, potem ljudi in med njimi tudi viteza Krutigora in njegovo ženo in otroke.“

Cvetina se je držala svoje oblube. Vitezovi otroci so okrevali in ko so se igrali spodaj na dvorišču pri vodnjaku, ni se jih Cvetina izogibala, ampak prijazno se je z njimi pogovarjala. Naročila je Nežiki, naj pripelje srno in prinese grlice. Srno je potem podarila dečku, grlice pa deklicama. Kmalu se je prepričala, da so otroci prav ljubeznjivi.

„Sama sem si zapravljala veliko veselja,“ tožila se je Cvetina samo sebi. „To je bilo napačno in napaka mi je za kazen. Boljše je ljubiti, nego sovražiti.“

14. Junaška Cvetina.

Precej časa je minilo; po deževju nastopi lep jesenski dan. Solnce je sijalo toplo; prijazno je gledalo med grajske zidove. Grajci so bili odšli na polje, pospravljat pridelke. Pestunja je šla z otroci na dvorišče . . . Dvorišče je bilo obširno. Na sredi je stal vodnjak, zidan iz rezanega kamena, prav mična stavba. Vodnjak je bil silno globok. Cele četrte ure si trebal, da si dobil iz njega vedro vode. Vsak tujec je občudoval to napravo za vodo. Da bi se prepričali, kako je globok, metali so vanj kamenčke in poslušali, kdaj bo priletel v vodo. Dolgo je trpelo, predno se je slišal padec. Včasih so deli svečo v vedro, pa jo izpuščali v globočino. Neznansko lepo je bilo videti, kako je lesketalo mokro kamenje, kakor bi bilo potrošeno s samimi zvezdicami, in doli se je

luč kazala kakor rudečkasta zvezda v temni noči. V rezanih kamenih so bile udelane kljuke. Lestve so pritrjevali na kljuke, kadar so zidarji hodili v vodnjak, da ga očistijo ali popravijo. Preden vodnjak ni bil prestrešen, pravili so starci, da si iz njega videl zvezde podnevu. Vodnjak je opasovala lepa tratica, obrobljena z jerebikami.

Dekletca sta trgali rudeče jagode z jerebik, nabirale jih na nit in devale okolu vratu. Mojmir je pobiral kamene, metal je v vodo, poslušal, in ko je slišal padec, ploskal je z rokami in skakal z nogami. Naveličal se je bil že te zabave. Zdaj prileti tičica senica, sede na vedro, sede na dno, da bi si s kapljico ugasila žejico. — „Čakajte“, pravi Mojmir sestricama, „tičico bom pa jaz ujel“. Hitro pripleza na vodnjakov okvir in iztegne roko po vedru. Vedra ne doseže njegova ročica, zatoraj se čimdalje bolj nagiblje čez, dokler ne omahne in — — Mojmir pade s silnim krikom v grozno globočino. Dekletci sta jeli upiti na vso moč in klicati pestunjo. Pestunja pa se je smodila po kuhinji in stikala po loncih. Ko sliši kričanje, prileti prestrašena na dvorišče Kje je Mojmir? Sliši, ga klicati, pa kje? Iz vodnjaka. To varučko še bolj prestraši. V smrtnem strahu pogleda v vodnjak. Vidi, da je obvisel dečak za obleko na kljuki in da more ta hip pasti in utoniti. Moj Bog, kaj storiti? Stoji kakor okamela. Ne ve, kako pomagati. Gospa je bolana v postelji; ne more iz hiše. Drugi ljudje so na polju. Na

upitje priteče Cvetina; pogleda in vidi nevarnost. Cvetina ne pomišlja. — „Hitro, hitro!“ sili Cvetina. „Pomagaj mi v vedro. Ko porečem: Stoj! ne puščaj vedra niže. Ko porečem: Kvišku! vleci vedro gori. Natanko poslušaj, kadar pokličem. Ne boj se! Z božjo pomočjo rešiva dečka“. Cvetina pogleda v nebo. Zdaj stopi v vedro. Pestunja jo izpušča nižje in nižje. Strah izpreletava Cvetino, ko gleda v strašno globočino, ko jo oveva mokri in hladni zrak, ko ji solnce ugasuje, ko prihaja v vedno gostejšo temo. Zdaj pride do jokajočega Mojmira. Cvetina zavpije kvišku iz debele teme: Stoj! in vedro obstoji. Cvetina izkuša dečka prijeti in s kljuke sneti. To je težavno in nevarno. Z eno roko se mora držati Cvetina verige, in samo druga je prešibka. Ne gre, pa ne gre. Cvetino obide neizmerna bridkost; mrzli pot ji teče po čelu. Iz temne in strašne globočine vzdihuje k Bogu. Zagiblje vedro k Mojmiru. Cvetina prime Mojmira z vsemi močmi telesa in duše, a Mojmir se je krepko oklene okolu vratu; drži jo krčevito, ker se še boji, da bi padel. Cvetina zakriči: Vleci! Varučka navije vedro . . . Bolna mati Mojmirova je tudi slišala kričanje na dvorišču. Vstane in stopi k oknu. Otroka ji povesta, da je pal Mojmir v vodnjak. Strela iz jasnega bi je ne bila mogla hujše zadeti. Prebledi in zopet prebledi še hujše. Kolena se ji šibijo, roke se ji tresejo, ne more z mesta in je kakor prikovana, srce ji hoče počiti. Pestunja pravi, da se je Mojmir nateknil in da

je šla Cvetina ponj. V materinih prsih zažari upanje. Gospa moli, moli iz dna svojega materi-

nega srca, moli za svojega edinega sina. Nepremično zre mati na vodnjak . . . Zdaj se prikaže Cvetina z otrokom na roki, držeča se z drugo za

verigo. Vedro je privito nad okrajec vodnjakov; Cvetina in Mojmir se zibljeta nad prepadom. Kaj, ko bi se odtrgala škrtajoča stara veriga!? Pestunja drži vedro k sebi, z drugo pa sega po otroku. Deklina je preslaba, da bi mogla z eno roko prijeti in držati otroka. Kakor si prizadeva, ne gre. Uboga mati, ki gleda ta grozni opravek! Zdelo se ji je, zdaj, zdaj mora v globočino strmoglaviti vse troje.

Cvetina vidi, da tako ne pojde. Pestunja se je iztegala z obema rokama, a vselej toliko, da ni dosegla. Pa ko bi tudi, saj bi se z otrokom prevrgla. Ta način je še nevarnejši. Gospa ne more več gledati. Črno se ji dela pred očmi. Obupnc zakliče: Ne tako, ne tako! . . . Cvetina reče varučki: „Vedro potisni s krivko, da se bo gibalo“. Deklina stori, pa ne ve, čemu to. Cvetina pravi zdaj: „Kadar se vedro k tebi prigrablje, takrat pa hitro in čvrsto primi otroka z obema rokama. Pa počakaj, da ti porečem. Vidiš, zdaj — zdaj“. Zdaj je varučka zlahkoma prijela otroka in ga postavila na tla. Dekla ponudi roko Cvetini, da bi ji vun pomagala. Cvetina pa reče: „Suni raji vedro tako, da se nagne k temu stebru“. Dekla sune, in ko se vedro priziblje k stebru, zagradi Cvetina steber, stopi na okrajnik vodnjakov ter skoči na zemljo . . . O kako vesela je bila, ko je čutila božjo in sveto zemljo pod nogami, ko je pogledala v rumeno solnce in v modro nebo! Vsa hvaležna poklekne Cvetina in hvali Boga, da je rešil njo in otroka.

Cvetina teče k očetu, pa mu pove, kaj se je prigodilo in kaj je storila. Oče jo objame in na Cvetino padajo očetove solze, solze presladkega veselja, kakršne še niso prišle iz očetovskih očij. — „Cvetina, ti si zmagala; premagala si sebe, ko si dobro storila našemu neprijatelju. Tvoja zmaga je večja, kakor če bi najhrabrejši vitez premagal najmočnejšega sovražnika. Rešila si na vitežki način življenje viteziču. Zato pa ne bodi ponosna. Le Bogu daj čast, ker te je on podpiral“.

15. Cvetina ravna plemenito.

Pestunja prinese Mojmira materi. Ta hip gospa ni čutila več bolezní. Strastno skoči k Mojmiru, objame ga, moči ga z veselimi solzami in vpraša ga, če ga kje kaj boli. Nič ni bilo Mojmiru; le bled je bil še od prestanega strahu. . . Gospa sede na postelj. V naročaj vzame otroka, pa mu govori: „O ti poredni in neporedni Mojmir, ti moj Nemir, ti Strašimir, koliko strahu si mi napravil! Kolikrat sem ti rekla, ne hodi k vodnjaku, ne plezaj na drevesa! Malo da nisi umrl. Bog sam te mi je zopet dal. Po angelju te je rešil. Kje pa je Cvetina, ta dobri otrok?“ . . . Dekla teče po njo. Cvetina je bila pri vratarici. — „Pojdi, Cvetina, milostljiva gospa te kliče. Veseli se, darilo dobiš“, pravi pestunja. Te besede niso ugajale Cvetini. Ni bila vesela, ko je morala h gospej, ker ni marala plače. Premisli si pa, češ

ko bi ne šla, ne bilo bi lepo in zamerila bi se. Cvetina gre z dekle.

Zarudelih lic stopi Cvetina v sobano. Mojmir je bil zaspal. Odprtih rok hiti blagorodna gospa h Cvetini. Ne misli na svoje vitežtvo, ampak prisrčno objame ubogo ogljarjevo dekle. — „O ljuba hči“, tako je dejala gospa Cvetini. „kako hvaležna sem ti! Kaj si storila! Koliko grozne žalosti si odvrnila od mene! Otrok moj, preljubljeni Mojmir, bi bil zdaj mrtev v vodi. Smrti si ga otela in meni si ga darovala. Odslej bodeš kakor moj otrok, Cvetina, in jaz tebi mati. Ostani pri meni, Cvetina, za zmeraj!“ . . . — „Ali tebe, ki si v službi pestunja in varučka, ki ne delaš, kakor si dolžna, tebe ne morem obdržati v službi. Otrok nisi imela puščati izpred očíj; to ni težavno, to je najlažji popravek, vsaki pestunji sveti popravek, toda ti tega nisi storila. Skoraj si postala morivka. Še danes te izplačam in jutri pojdi iz gradu“.

Dekla je jokala. Prosila je odpuščanja in milosti. Pokleknila je. Dejala je, da je sirota, da se ne ve kam obrniti, da se bo gotovo poboljšala in da bo izmed vseh najboljša. Gospa ji odgovarja: „To si mi že dostikrat obetala, a nikoli nisi ostala pri besedi. Nate se ne morem več zanesti. Težko mi je službo odpovedovati, ali svojih otrok vendar ne morem puščati v vedni smrtni nevarnosti. Pojdi; v drugi službi pa se obnašaj pametnejše. Stara si dosti“.

Na to pa govori Cvetina: „Milostljiva gospa! Dovolite mi, da izpregovorim besedo za deklo, a ne zamerite mi. — Kar pravite je res; pestunja se je zelo pregrešila. Lahkomišljena je bila prav zelo. S tem je Vas hudo užalila in prizadela vam je silni strah, ker bi bil Vaš sin skoraj ponesrečil. Poprej pestunja ni mislila na kaj takega strašnega, ali ta doživljaj jo bode svaril, da vse žive dni ne bode tako lahkomišljena . . . Res se je hudo pregrešila, a samo pregrešila? Ali si ni tudi resno prizadevala, napako in nesrečo popraviti? Ali ni pomagala, ali ni življenje postavljala, da bi Vam rešila otroka? Njeno verno pomoč je tudi vpoštovati! Pokazala je, da je dobra dušica. Ali jo bode podili brezobzirno, brez usmiljenja, njo, siroto, ki joka, ki se kesa, ki ne ve kam? . . . Vidite, milostljiva gospa, prav zdaj je uslišal Bog Vašo molitev, pa ne zavračajte isti hip iskrenih prošenj ponesrečene dekle! Bog Vam je pokazal, kako je usmiljen, pokažite tudi Vi, da ste milostljivi. Bog Vam je iz vodnjaka potegnil otroka, tudi Vi se tej ubogi in zapuščeni siroti ne odtegujte kot mati. Bog jim odpušča, ki se kesajo, ki se popravljajo, odpustite tudi Vi tej nesrečnici. Bog Vam daje lepo priložnost, da mu takoj pokažete svojo hvaležnost, da takoj odpustite žalostni dekli . . . O kako sva se veselili, dekla pa jaz, ko sva rešili Mojmira, in Vi ste tudi jokali veselja. Vi ste danes najsrečnejši, ali hočete biti danes tudi najtrdosrčnejši? hočete li sirotno deklo storiti

nesrečnico? Solze na Vašem obličju še niso useh-nile in Vi ste pripravljeni, dekli pripraviti bridko bolečino? O, tega ne bodele storili, plemenita gospa, milostljiva vitezica . . . Službe, akotudi ugodne in častne, ki mi jo ponujate, kar mene zavevlje, ne vsprejemem. Bojim se, da bi grešila, ako bi ubogo deklino izrinila iz službe in ko bi hotela srečna biti na drugih nesreči“.

Grajska gospa je začudena gledala ogljarjevega dekleta; takih mislij, takih besedij, takega ravnanja bi ne bila pričakovala od Cvetine. Zato reče gospa: „Ne vem, nad čim bi več strmela: ali nad tvojim junaškim srcem, ali nad tvojo plemenito dušo. Kdo bi se ustavljal takim prošnjam in priprošnjam? Dekla ne izgubi službe, a ti ostani pri meni, ti moraš ostati pri meni, ti prečudna Cvetina, ti dragocena deklica. Zdaj ne vzmorem, da bi te s plačilom vredno nagradila, ker soprog je daleč in sama sem kakor zaprta v tem gradu. Nadejam pa se, da pride skoraj dan, ko se povrne soprog z bojišča, ko te bodem mogla prekrasno poplačati. Odreci pri vratarici, pa bodi meni hči in družica in prijateljica. Takoj te oblečem na novo; za kaj boljšega si ustvarjena, ne za službo in deklo“.

Da je bila gospa tako prijazna in ljubeznjiva, da je dekli tako blagosrčno odpustila, to je celo ganilo Cvetino. Gospa je rasla Cvetini v čislih. Rada bi bila Cvetina ostala pri gospej. Ako ostane pri nji, ne bo mogla obiskavati očeta, vsaj ne

tako lahko, in očetu bi stregle tuje roke. Da bi se Cvetina odkrila gospej, da je plemenita vite-zica borograjska, to ni kazalo. Posvetovati se je hotela z očetom. Cvetina odgovori torej: „Opro-stite, milostljiva, te ponudbe tudi ne morem vsprejeti. Izpoznavam, da ste dobri, in zahvalju-jem se Vam za dobroto. Po eni strani je dobro, da ne jemljemo hvale za to, kar smo storili z božjo pomočjo; po drugi strani sem pa s svojo službo tako zadovoljna, da ne želim ne druge, ne boljše. Stan ne plémi in ne blaži človeka, plemi ga le to, kako izpolnjuje naloge svojega stanu in kako prenaša njega težave. Ječarjeva dekla imam priložnost, da se jetnikom dobrotnica storim. Srečna sem. Ne delajte me nesrečno s svojo dobroto“.

„Ti čudoviti otrok“, kliče gospa iznenadena, „ne umevam te. Kar praviš, da si srečna v temni sobi vratarjevi, da bi bila nesrečna tu gori pri meni v krasnih sobanah, to je kaj izrednega, ne-navadnega. Ali ti ne morem res storiti ničesar? Zahtevaj od mene kar hočeš, obljubim ti pri svoji časti in vitežki besedi, da dobodeš, če je sploh mogoče“. „Pa bodi tako“, potrdi Cvetina, „držim se Vaše besede. Dajte mi, da premislim, česa Vas poprosim. Pride trenutje, ko mi bode-te mogli nakloniti veliko srečo. V tem pa me blagovo-lite puščati v neznatni vratarni. Oprostite me, zdaj grem. Vrataričin otrok je bolehav, moram mu stati na strani, ker mene zahteva“. Cvetina se globoko prikloni in prijazno pogleda gospo, pa odide.

16. Razve se, da je Cvetina plemica.

Krutigorova soproga. plemenita gospa Jaromila, je bila blagega srca in jasnega razuma. Zatoraj je vedela ceniti, kaj je storila Cvetina. Jaromila je bila Cvetini vsa naklonjena; želela ji je vse dobro, voščila ji je, da bi bila prav srečna. Cvetinino ravnanje se je zdelo gospej vendar nekako čudno, nekako skrivnostno. Premišljevala je tako: Cvetina je uboga dekle, ogljarjeva hči; ali kako je to, da misli tako blago in plemenito, da govori tako izbrano, tako omikano? Kje se je učila takega obnašanja? Z mano govoriti, to je ni motilo prav nič; vsaka druga bi bila v ne mali zadregi. Izgovorila je misli, kakor bi bila meni enaka, kakor bi bila plemkinja, kakor bi bila plemorodno vzgojena... Kaj jo neki zadržuje, da noče biti pri meni; saj bi se ji godilo veliko bolje. Tu mora biti kaj posebnega. Pa ne, da bi imela svoja pota! Da bi se jih imela sramovati!? Ne verjamem. Opazovala jo pa bodem.

Jaromila naroči staremu čuvaju, naj gleda na Cvetino, kaj dela in kodi pohaja. Stari jo zasleduje z jastrebovim očesom, a najde le, kar je hvale vrednega. Nekega jutra prinese pokorni čuvaj gospej Jaromili še prav gorko novico, da obiskuje Cvetina borograjskega viteza Delibora in da ostaja pri njem cele ure ponoči. — „Zdi se mi“, nadaljuje stari čuvaj, „ta stvar je vredna, da se resno premisli. Ogljarica bi nas mogla

spraviti v veliko nesrečo, ko bi pomagala vitezu pobegniti. Srčnosti ji ne manjka. Sicer pa še ne vem, kakšni so naklepi, ki jih delata. Napenjal sem ušesa, kar sem mogel, a ujeti sem mogel le nekatere malopomembne besede“. Da čuvaj ni umeval, kaj sta se pogovarjala Cvetina pa Delibor, ni bilo krivo, kakor bi bila govorila pritajeno in tolikanj tiho, kriv je bil čuvaj sam, ker je bil starec hudo naglušen.

Plemenita gospa vitezica Jaromila se ni čudila malo. Čemu zahaja Cvetina k Deliboru? Delibor je naš najhujši sovražnik, tako mi je zatrjeval soprog, kadar sem ga prosila, naj lepo ravna z vitezom. Krutigor mi je povedal o tem človeku toliko hudega, da nisem dvomila, da nam je vitez Delibor najhujši sovražnik. Da se torej tuje dekle toliko druží z našim najhujšim sovražnikom, mi ni všeč. Moram se sama prepričati, kakšna je ta zadeva.

Jaromila brž zapove čuvaju, naj ji takoj naznani, kadar bode Cvetino zalotil v pogovoru z vitezom, a komu drugemu naj ničesar ne pri-poveduje.

Gospa sama se je obnašala proti Cvetini ljubeznjivo, kakor doslej, ker ni hotela v nji vzbuditi sumnje, da jo opazuje in ji ne zaupa...

Nekaj dni pozneje gre smrekovska gospa s svojimi otroci na grajski vrt. Tudi Cvetino povabi, naj se ji pridruži. Gospa Jaromila je bila

zelo prijazna s Cvetino in ji je podarila še celo nekaj breskev.

Ko se je bilo solnce že skrilo v zatonu, prihiti nakrat stari čuvaj ves zasopljen h gospej.

„Prav zdaj, milostljiva gospa, bivata skupaj ujeti vitez in ogljarjevo dekle. Zdaj lahko sami slišite na svoja ušesa, kaj spletkarita proti vam in vašemu gospodu“.

Jaromila ogrne črn plašč, da bi je ne bilo lahko spoznati in hiti k ječinim durim. Sicer si je očitala, da je kaj nizkotno, ako hodi na vrata nastavljat radovedno uho. Opravičevala pa se je, da ne namerava nič hudega, da želi dekletu le dobro in da mora skrbeti za blagor in srečo svojih domačinov.

Ko pride do vrat, najde jih priprta. Na tak način je lahko razumela vsako besedo, ki sta jo govorila Delibor in Cvetina. V ječi je gorela samo sveča.

„Breskve so izvrstne“, hvali vitez Delibor. „Prav take so kakor naše, ki so zorele pri zidu blizu stolpa. Bile so mi najljubša jed. Lepo jih je pogledati, ker so tako lepo rudečkaste, povrh pa imajo tako prijeten duh in so jako okusne in sočnate“. — „Moj Bog!“ vzdihne Cvetina, „kako težko mi je pri srcu, kadar pogledam breskve. Kako rada in z veseljem sem Vam jih nosila v košarici iz našega vrta. Vsikdar sem jih tako lepo obložila. Zdaj se je vse izpremenilo. Vse je drugače in te breskve niso naše“.

„Hvali Boga, ljuba hči“, bil je odgovor, „da moreš dati vsaj takih. Rekla si, da jih je drevo obrodilo samo deset, ker je še mlado, in da ti jih je dala gospa štiri. To mora biti dobra gospa in plemenita gospa“.

„Zato pa tudi vedno mislim, da bi ji povedala, od kod sem in kdo sem. Gotovo bode znala molčati. Nihče ne bode pri vitezu Krutigoru ložje in z boljším vspehom govoril za vaše osvobodjenje kakor ona“.

„Ne verjamem“, odmaje Delibor z glavo. „Ti ne veš, kako smrtno me Krutigor črti. Gospa je gotovo dobra, mila in nežna, kakor je to breskvino meso, ampak on je trpak in trd, kakor je ta breskvina koščica“.

„Jaz pa mislim“, odgovori Cvetina, „ako izve vitez Krutigor, da sem s smrtno nevarnostjo rešila njegovega sina, da vas oprostí“.

„Ne upaj, hčerka! Zahvalil se ti bode gotovo in morda te bode še nagradil za to, kar si mu storila, mene izpustiti pa se ne bode odločil. Njegovo sovraštvo je ukoreninjeno. Poprej izdereš hrast nego njegov črt“. — „Pa, ljubi oče“, modruje Cvetina, „ko bi ga preverili, da ga vendar ljubite, četudi vam je vse pobral, da ste mene učili njega in vse njegove ljubiti in jim dobro izkazovati, da bi jaz brez Vaših opominov ne bila takoj prihitela in mu sina rešila, da gre Vam pri tem največ zaslužnja — ali se mu ne bode otajalo sree, akoravno je trdo? Ali bi ne bilo

mogoče potolažiti ga?“ — „Mogoče bi bilo“, odgovarja Delibor zategnjeno, „pa je zelo neverjetno. Pa zdaj ni nič. Dokler pride, biti mi je v ječi. Ko bi me gospa tudi izpuščala, njenega dovoljenja bi se ne poslužil. Zato bi se utegnila hudo pokoriti. Celó, ko bi mi dovoljevala slobodnemu pohajati po gradu, hudosumni soprog bi si umišljeval sto in sto slabih rečij. Zatoraj, ljuba moja Cvetina, nič ne govori dobri gospej, da si mi hči. Raje še potrpim, kakor bi težave napravljaj blagi vitezinji. Bog ima vse v roki“.

Jaromila je slišala dovolj. Hitela je nazaj v sobo. Vso noč ni mogla spati. Zdaj se je čudila, zdaj solzila: srce jo je bolelo. — „Na jo! Vidiš, ta Cvetina, ki sem mislila, da je ogljarskega siromaka otrok, ti je plemenita, blagorodna vitezičinja! Napravila se je uborno, stopila je v trdo službo, da bi bila blizu očeta. Kar sem ji dala sadja, kar sem ji podarila v jedilih, to je utrgala sebi in prinašala očetu. Ker ima očeta tako rada, ni marala složnosti in ugodnosti, ni uzela, kar sem ji ponujala in rajše ostaja v siromaščini. Ta otrok, to dekle, kako ima blago srce! Kako srečna bi bila mati, ko bi ji še živela! In to dekle ima očeta, ki ga zapiramo in taremo, in njegova hči je rešila življenje Mojmiru! Ta oče jo je učil tako lepo ravnati. Tudi on mora imeti blago srce . . . O ne“, pravi dalje Jaromila jokaje, „tega dobrega in plemenitega moža moram osvoboditi. Nazaj naj dobi svoj grad, svoje imetje in vse svoje.

Dobri oče in dobra hči naj bodeta tako srečna, kakor zaslužita. Ko bi mogla, takoj bi mu odpela verige in vse bi mu dala nazaj. Še nocoj bi šel, šel bi iz ječe in jutri slovesno prihajal na svoj grad Borovec. Pa to je nemogoče. Gluhi in stari čuvaj tukaj-le zmeraj trdi, da ženske nimajo govoriti v državnih in vojnih stvareh; ta bi se branil izvajati moje zapovedi, ta bi bil gluhi in slepi; ta bi Delibora ne puščal iz zaprtja in ne iz temnice, kaj šele iz gradu. Naš upravnik na Borovcu bi delal takisto: Deliboru bi ne odprl vrat, še prav skrbno bi grad zaklenil pred njim. Moj soprog bi mi pa tudi nikoli ne odpustil, ko bi izvedel, da sem Borovec povračala pravemu gospodarju. Pa kjer ženske ne morejo zapovedovati ali same pomagati, tam zaležejo njih besede in prošnje. Ko se mi povrne soprog, prosila ga bom, jokala bom, dokler dosežem . . . Kako mi je ravnati z gospodično Cvetino? Ali ji porečem, da jo poznam? Razpor, ki se redi med mojim soprogom in njenim očetom in kateri razdor njo nič ne zadeva, ali naj ravnam z njo po stanu, ali jo oblačim po plemstvu, ali ji odkažem sobano v gradu, ali jo jemljem k svoji mizi? To bi bilo pogledovanja in radovednosti po vsem gradu. Stari in trdoglavi čuvaj ne bi dopuščal nikakor, da bi Cvetina govorila z očetom in drugi bi ga še izpodbadali. Nasprotno bi čuvaj viteza stražil še huje, nikar da bi mu kaj polajšal. Na ta način ne storim nič dobrega ne Cvetini, ne očetu. Za-

torej ne sme izvedeti živa duša v gradu, da je Cvetina hči Deliborova. Nji še ne povem, da jo poznam. To ne bi koristilo nikomur. V kolike zadrge bi se zadrnila! Najbolje bo, če storim gospodični in njenemu očetu toliko dobrega, kolikor le morem, vse drugo pa odložim na ugodnejši čas“.

17. Cvetina prosi, da bi ji očeta izpustili.

Drugi dan pokliče gospa Cvetino. Jaromila je bila Cvetini še bolj milostljiva. Reče ji: „Vem, da se ti smili dobri vitez, ki je pri nas zaprt in da mu izkazuješ mnogo dobrega. To mi je zelo prijetno, zato te hvalim. Ali, ljuba duša, sama imaš premalo; ničesar nimaš. Podpirala bom z naprej tvojo dobroto iz svoje kuhinje in svoje kleti. Odslej bodeš jemala jesti in piti vitezu pri meni“.

Vsak dan je dobivala Cvetina najokusnejše jedi in pijače za viteza pri gospej Jaromili. Čmerikavi čuvaj ni izvedel o tem ničesar. Cvetino je imel sicer nekoliko na sumu, ali ta sum je gospa čuvaju prepodila s tem, da je hodila k vratarici češ, da obiskuje Cvetino, ki ji je toliko dobrega storila. S tem obiskovanjem Jaromilinim je dobivala Cvetina pa tudi na čisljih pri vratarici. Vratarica je ni več silila na težko delo. Kadar ni bilo kaj silnega storiti, je morala Cvetina gori v Jaromiline sobane, pa tudi vrataričina otroka je smela privedi seboj, kar se vratarici ni malehno

zdelo. Vratarica je bila ponosna, da ima deklo, ki si zna napraviti pot v gospino srce.

Jaromila je čakala, da se vrne soprog vitez Krutigor, vsak dan bolj nepotrpežljivo. Soprog ji je poročil, da je okreval in da se v kratkem povrne. Da tega ni storil, bi se bila sama napravila na pot. Naposled pride vitez Krutigor z vitezi in z vojaki, ki so bili šli ž njim na vojsko. Vitezi in oboroženci so se nakitili z zelenjem. V bučanju trobent in rogov prihajajo skozi grajska vrata na Smrekovec. Krutigor razjezdi, pozdravi gospo in otroke, ki so mu naproti prihiteli na dvorišče in se poda s svojimi najodličnejšimi v dvorano. V dvorani nastane burno pozdravljanje in hrupno veselje. Krutigor se ne more nagledati svojega sina, ki je bil v njegovi odsotnosti tako lepo vzrasel. Jaromila začne možu pripovedovati, da je bil njegov ljubljeni sin padel v vodnjak in da ga je rešila Ovetina s svojo izvanredno neustrašenostjo. Gospa je pripovedovala prav živo. Krutigora dogodek silno pretrese in zdi se mu, kakor bi ga po vsem životu preletavale mravlje.

„Ti moj dečko, skoraj bi bil utonil? Kolika žalost bi bila trla očeta in mater! Zdi se mi, da mi zastaja kri v žilah, ko pomislim, kakšno smrt bi bil skoraj storil. Odslej bodi vendar previdnejši“.

Mati prinese še obleko, katero je bil deček nosil pri takratni svoji nezgodi. Jaromila pokaže osupnjenemu soprogu, kje se je bila obleka pre-

trgala in kje je bil deček obvisel na krivki. Krutigor si vse ogleda.

„Res je, da je bil zadnji čas rešitve. Še nekaj šivov bi naj bilo popustilo in sin moj bi bil strmoglavil v globočino. Dekle še ne ve, kakšno dobroto nama je izkazalo. Lepo je od nje, vrlo lepo. Pokazala se je hrabro in junáško. Kdo bi si bil mislil, da je zmožno dekle k tako pogumnen koraku! Ali si jo že poplašala?“

„Ne, ker prepuščam to tebi. Kaj ji naj dam? Svoje življenje je ostavila za rešitev najinega sina in kar sem ji hotela dati, vse se mi je zdelo preveč malenkostno. Jaz sama sem takoj omedlela, ko sem jo videla viseti v vedru nad breznom. Ali naj poplašam tako pogumno početje z nekaterimi zlatniki? Obljubila pa sem ji, da jo bodeš poplašal ti in upam, da me ne bodeš osramotil.“

Krutigor, katerega je poznalo vse kot brezumno trdosrčnega viteza, bil je ginjen, kakor še nikdar v svojem življenju. Burno je zahteval, naj takoj privedejo pogumnega dekleta pred njega. Takoj pokličejo Cvetino. Skromno stopi v dvorano in se ponižno in spodobno prikloni. Vitez jo vesel pozdravi, poda ji roko in reče prav glasno:

„Dobro, dobro, mlada junakinja! Ti si rešiteljica mojega sina! Zdi se mi, da sem te že nekje videl. Kaj ne, ali te nisem videl tamkaj na klopi pri durih? Ali imam prav? Niti sanjal bi ne bil, da prebiva v tebi toliko junaštva. Dolžan sem ti, veliko sem ti dolžan. Brez tebe bi bil jaz nesrečni

oče. Današnji veseli dan bi bil meni prežalostni dan. Zahtevaj, kar hočeš, dobila bodeš“. Samosvestno in oblastno reče Krutigor: „Prisegam ti

pri moji časti: dam ti, če hočeš, eno svojih grajščin, Borovec ali Višnjo ali Šmrekovec“.

Cvetina odgovori na to mirno in pohlevno: „Izrekli ste veliko besedo, gospod vitez. Ta dva viteza

sta jo slišala. Prosila bi Vas milosti in Vi bi je nesmeli odreči. Ne zahtevam pa milosti, pravice Vas prosim, Dajte mi očeta, in kar ste nam uzeli“.

„Kaj? Kako?“ povprašuje Krutigor strmeč. „Jaz sem vas ograbil? Kdo si ti? Kdo je tvoj oče?“ — „Jaz sem Cvetina borograjska. Delibor mi je oče. Izpustite mi ga iz ječe in dajte nam, kar je bilo nekdanj naše“.

Viteza, odličnjaki, oborožanci in kar jih je bilo v dvorani, vsi ostrmé. Krutigor stopi nazaj in stoji kakor steber. Globoko ga je genilo plemenito dejanje Cvetinino, a še globočje se je pokazalo sovraštvo do njenega očeta Delibora. Krutigor je obledeval kakor stena, bliskal je z očmi, in govoril je s seboj: „Grad bi ji dal, ko bi bila druga, a ne hči tega človeka“. . . . Vsi v dvorani se prestrašijo, ko opazijo, da se je vitez tako hitro izpremenil, in molčé so se pogledovali, kaj bode iz teh črnih oblakov.

Krutigorova soproga pa reče mehko: „Nekaj dnij je še le, kar vem, da je Cvetina, to ubogo dekletce, Deliborova hči. Iz detečje ljubezni do očeta, da bi očeta obiskovala v ječi, da bi ga tolažila, da bi mu postregla, da bi mu kaj boljega prinesla — zato se je oblekla po siromaški, zato je prišla v naš grad, zato je opravljala težko službo, kakršna je celo dekletom iz kmetov pretrda. Vse je prenašala potrpežljivo. Srce mi je trgalo, ko sem jo gledala z okna, kako nosi težke škafe vode in kako pometa dvorišče. Nisem ji razodela, kako

vem, da je plemenita gospodična in da je hči plemenitaševa. Brez tvojega znanja si nisem upala kaj stalnega ukreniti. V bridkosti sem čakala, da se povrneš. Predragi moj soprog, prosim te, pokaži, da imaš tudi ti plemenito srce. Ko bi ne bila drugega storila Cvetina, kakor pokazala, kaj premore blago otrokovo srce za očeta, ko bi nama tudi sina ne bila rešila. že to je vredno, da se spraviš z očetom tako plemenite hčere“.

„Pri mojem meču“: pravi sosedni vitez Svi-torog, kteremu pritrjuju tovariš Gorosvit, kar je storila gospodična očetu, to je neizmerno več, kakor je storila za sina. Ko je reševala sina, bili so hipi junaštva, ki ga zmorejo tudi manj plemenita srca v takih okolščinah. „Dolgo in težko trpljenje pa, katero je gospodična stanovitno nosila, to priča veliko dušo. Takega otročjega srca, polljubezni, ne prekupiš z nobenim biserom. Krutigor, na tvojem mestu bi jaz mahoma vedel, kaj mi je storiti“.

„Veš kaj, Krutigor“, pristavlja Gorosvit, „ko bi Delibor gojil zoper tebe sovražne misli, davno in lahko bi ti bil že mnogo škodil, da je le hotel. Vidiš: ti si bil na bojišču in daleč od doma; tvoj sovražnik, kakor misliš, pa ti je bil v gradu, prav v gradu, in njegova hči je imela ključe in ona mu je odpirala vrata. Izmed desetih bi jih bilo devet ušlo in morda še grad zažgalo. Krutigor ti pač nimaš uzroka, čemu bi jezo trosil na Delibora“.

Krutigor je stal kakor bi bil nem. Težko je dihal in mel si je čelo, kjer mu je prihajalo vroče. Zdelo se je, kakor bi si iz glave izbijal, kar je bil slišal od vitezov in soproge. Vsi so ga gledali, kaj bode rekel. In nič ni rekel vitez Krutigor. Neprijetna tihota je vladala po dvorani.

Nazadnje stopi h Krutigoru gospa in globoko vzdihnivši, mu reče ljubeznivo: „Poslušaj, ljubljeni moj Krutigor! Ti meniš, da ti je Delibor najhujši sovražnik. V tem se grozno motiš. Ko bi bil res tak, kakor ga ti sodiš, kako bi mogla zanj prositi jaz tvoja verna soproga? Celó svetovala bi ti, da ga skrbno straži. Pa on ni, kakor ga ti misliš . . . Sama sem se prepričala o tem. Nihče ni vedel, da je Cvetina hči Deliborova. Tvoji ljudje, kterim si grad izročil, so tako malo vedeli, kakor ti. Brez mene bi nihče ne znal, tudi ne tvoj stari čuvaj, da je Cvetina hodila ponoči k ujetemu vitezú. Hotela sem doznati, kaj pometi ta hoja. Ponižala sem se — to moram očitno izpoznati — da sem šla na vrata poslušat, kaj se menita. Grajava je tako počenjanje, a lotila sem se ga, ker sem bolj skrbela zate in za grad, nego sama zase. S svojimi ušesmi sem hotela slišati, kteri naklepi se kujejo zoper tebe. Ne oče ne hči nista slutila, da ju kdo prislušuje. Pa, kaj sem slišala? O kako sem bila osramočena! Kako dobra sta človeka! Delibor ne čuti in ne ve nič sovražnega zoper tebe. Hčer je opominjal, naj nas ljubi in naj nam dobro dela. Brez takih opominov, ne

vem, če bi bila hči hotela rešiti tvojega sina. Deliboru se imaš zahvaljevati, da imaš sina rešenega. Kako bi te on mogel sovražiti! Oh, ljubi moj Krutigor, kako moreš biti tako trdosrčen! Kaj moreš Cvetino puščati, da ne bi je uslišal? Kaj bi mogel biti toliko nehvaležen?“

Krutigor reče pretegnjeno in zamolklo: „Cvetina naj si uzame svoj Borovec in kar pripada k njemu. Nič nimam zoper to. Delibor pa ostane, kjer je“. . . . Vitez to reče in gospe niti ne pogleda.

Gospa Jaromila pokliče sina in pravi mu objokana: „Ljubi moj otrok, prosi tudi ti očeta! Prosi jih, naj uslišijo Cvetino. Cvetina te je rešila smrti. Poklekni, Mojmir, pa vzdigni roke. Tudi jaz bom klečala s teboj, tudi jaz bom prosila s teboj. Kakor bom jaz govorila, tako pa ti govori za menoj:

(poklekneti:)

„Ljubi oče! Ne bodite trdi! Ne premišlujte tako dolgo! Izpustite očeta Cvetini! Cvetina je postavila zame svoje življenje. Cvetina je dobra. Ona me je rešila iz vodnjaka. Tudi Vi ji rešite očeta iz ječe. Otéla me je grozne smrti v vodi. Ne puščajte da bi njen oče umiral v ječi. Vam me je ohranila. Tudi Vi nji povrnite očeta. Ne glejte v stran, preljubi oče! Poglejte me, svojega sina! Poslušajte me, svojega otroka! Ko bi ne bilo Cvetine, bi ne bilo tudi mene in bi me ne

videli več živega. Vzdigam roke in prosim Vas, usmilite se Cvetine!“

„Nehaj, dete!“ reče vitez Krutigor. Držal se je Krutigor trdo, da bi ga ne posilile solze, ki se ne spodobijo vitezmu, kakor je menil. Cvetini pa reče: „Vaš oče je sloboden. Vračam Vam grad in vso okolico. Storil sem mu bil krivico. Mož, ki vzgoji tako hčer, ne more biti hudoben“.

„Hvala bodi večnemu Bogu!“ vzklikne gospa Jaromila v solzah ter objame soproga. Cvetina je bila kakor v nebesih. Pričujoča viteza nista mogla skrivati solz. — „Vi ste plemeniti človek“, izpregovori vitez Svitrog. „Od te ure Vas cenim še več“, — „Naredili ste“, pristavlja vitez Gorosvit, „kakor se spodobi vrlemu vitezmu. Pravičnemu biti je več ko hrabremu“.

Oboroženo spremstvo Krutogorovo je bilo vse zadovoljno z njegovim odlokom. Veselili so se rečene besede in nekteri so ga na glas hvalili. „To je lepo“. „To je vrlo“. „To je plemenito“. „To je vitežki“. „To je prav in právo je i Bogu drágo“. Tako se je glasilo po vrsti. Naposled zakličejo vsi: „Bog živi Krutigora z Jaromilo in sinom; Bog poživi Cvetino in Delibora!“

18. Cvetina naznani očetu, da je prost.

V Krutigoru so premagala in vladala blažja čuvstva Postal je drug človek. Da je zatrl strast sovraštva, da je poslušal glas pameti, to ga je navdajalo z veselo zadovoljnostjo. Mir se mu je

naselil v prsa, ki so poprej bila še tako zaprta. Obličje se mu je razvedrilo in oči so se mu svetile veselja. Celo mali rešenec Mojmir je opazil dobrodejno to izpremembo. Rekel je očetu: „Dragi moj oče, zdaj pa izgledate tako prijazni, kakor mati in gospodična Cvetina. Kako vas zdaj rad vidim in rad imam“.

Cvetina pristopi k vitezu in se mu zahvali, ker je nji in očetu izkazal tako veliko dobroto.

„Cenjena gospodična“, izgovarja se vitez, „ne pretirajte cele stvari. Ne sodi mi hvala. Kakšen okrutnež bi bil, ako ne bi ravnal tako, kakor moram. Je že dobro. Pojdite z menoj, Cvetina in pojdiva v ječo k očetu. Krivično bi bilo, ako bi ga le še za hip zadržaval v tamnici. Vam pa se ima zahvaliti, ako doseže svobodo. To pa mu recite vi sami in izpregovorite še zame dobro besedo, da pozabi krivico, katero je moral prestati“.

Jaromila namigne soprogu, naj pristopi k nji k oknu in tamkaj mu začne nekaj prav tiho pripovedovati. Krutigor parkrat prav povoljno prikimava. Nato reče gospa deklici:

„Stopite nekoliko z menoj, blagorodna gospodična“. . . . Cvetina stopi s gospo v sobo, ki je bila kaj lepo opravljena. V sobi je bila dragocena obleka in drago srebrno in zlato okrasje. Gospa je bila vse to pripravila za tisti trenutek, ko bode vitez Delibor izpuščen iz ječe. Cvetina si umije in obriše rujavo lice, Jaromila pa ji nakiti lase in preplete se svilenimi trakovi. Ko jo še obleče,

bila je Cvetina res zala. Jaromila se ji zadovoljna smehlja, a ne reče nič, ker je vedela, da se mladi ljudje ne smejo hvaliti radi telesne lepote; sicer bi lahko postali napuhnjeni. Ako nima človek razven telesne lepote nobene lepše duševne lastnosti, je še vedno pravi nesrečnež.

Jaromila spremlja Cvetino do ječinih vrat. Cvetina jih odpre in ko vstopi, pravi:

„Hvala Bogu, ljubi oče, vi ste svobodni!“

Pa kako se tudi Cvetina začudi! Toda komu? Očetu se začudi. In zakaj? Oče so opravljeni kakor za kakšno slovesnost. Opravljeni so vitežki in z zlato verižico okoli vrata, a ob straneh jim stojita oba viteza, Krutigorova prijatelja.

Gospa Jaromila je bila Krutigoru tiho rekla, naj da Delibora obleči, kakor se spodobi njegovemu stanu, a ona bode istotako Cvetino. Pri Deliboru naj ostaneta viteza, a povedati mu ne smeta, na kakšen način je prišla ura osvobodjenja.

Delibor prisrčno objame svojo hčer.

„Ljuba moja Cvetina! Vse si premagala! Kar bi ne bilo premagalo nobeno orožje, to si dosegla ti, ker si omehčala Krutigovo srce. Ti si mojega najhujšega sovražnika izpremenila v prijatelja. Hvala Bogu, da je prišel konec mojega trpljenja!“

Cvetina pove očetu, da želi Krutigor, naj mu odpusti. „Saj veš, ljubi otrok, da mu odpuščam in da sem mu odpustil že davno!“ Ta hip pristopijo Krutigor s sinom in Jaromilo. Delibor mu

poda roko, nakar se prijateljski objameta. Ves črt je izginil. Čutila sta blagodejnost sprave; in v takem čustvovanju si obljubita večno prijateljstvo.

Dan je pohajal v pripravah za velike gosti. Dvorana je vsa razsvetljena. Na prvih mestih sedita Delibor in Cvetina, a poleg Krutigor in Jaromila. Vse je bilo drage volje. Krutigor že dolgo ni bil tako vesel. Sam je dejal: „Take volje kakor sem danes, nisem še bil, kar živim. Bedasto sovraštvo zoper tebe, cenjeni moj Delibor, grenilo mi je vsako radost. O, kako blaženo je bivati, kjer domuje edinost, mir in sloga. Zda, čutim: sovraštvo prihaja iz pekla, prijateljstvo iz nebes“.

Krutigor da prinesiti srebrne kupe, znotraj pozlačene ter jih veli natočiti z najboljšim vinom. Krutigor vzdigne kupo ter jo izprazni na zdravlje in srečo Deliborovo in Cvetinino. Isto storita viteza. Vsaki je moral izreči zdravico, preden je pil. Največ oploskane so bile te zdravice:

Delibor je rekel: „Vsi slovenski možje naj živé v miru in edinosti, zavoljo malenkosti naj se ne prepirajo, zavoljo osebnosti naj ne netijo smrtnega sovraštva“.

Svitogor je nazdravil: „Vse slovenske žene bodo naj podobne gospej Jaromili, in vse slovenska dekleta naj se vzgledujejo na Cvetini, potem Slovencem ne bo manjkalo značajnih mož“.

Gorosvit je voščil: „Vsi slovenski stariši naj vzgajajo svoje otroke, kakor Delibor in Dragomila svojo hčer Cvetino, in vsi slovenski otroci naj

spoštujejo svoje roditelje kakor Cvetina svojega očeta, in ves slovenski narod bo kakor ena velika in srečna družina“.

Krutigor je dejal: „In vsaki stariši naj dožive na svojih otrocih toliko veselja in sreče in časti, kakor jo zdaj uživa velevrli vitez Delibor zastran svoje ljubodušne hčere Cvetine“.

19. Cvetina in oče dobita nazaj premoženje.

Drugo jutro na vse zgodaj pride Krutigor v sobo k Deliboru in kliče mu naproti: „Delibor! Prebudil sem vse ljudi. Hotel sem jezdit na Borovec. Predati sem ti hotel grad in Borovščino in kar je še tvojega. Pa žena je prišla in je dejala, da v Borovščini ne bode vse v redu, ker hlapci, ki niso bili vedno pod nadzorstvom, niso najbolje gospodarili. Toraj bo treba marsikterih popravkov. To sem ji potrdil. Meni bi ne bilo prišlo na misel. Ostani zatoraj s Cvetino še nekaj časa pri meni, dragi Delibor. V teh zidovih si prebil dokaj otožnih dnij, pa dodajva še nekaj veselih“.

Delibor je bil zadovoljen s to ponudbo. Oba gresta v dvorano zajutrovat. Tu sta bila že viteza in drugi odličnjaki. Sedejo za mizo. Po končanem kosilu vstanejo oboroženci. Viteza se poslovita. Oboroženci se zbirajo na dvorišču. Trobec zatrobi v rog in vse krdelo se pomika iz gradu.

Ko vsi odidejo, pravi Krutigor svojemu viteškemu prijatelju Deliboru: „Zdaj si moraš pa ogledati še moj grad. Po kosilu pojezdiva na lov.

Zdaj si oglej slike mojih prednikov, in potlej ti pokažem dragocene starine in druge zanimive stvari“.

Delibor si je ogledoval stare viteze, vse v oklepih, in njih soproge v starinski noši. Pri vsakem je Krutigor postal; o vsakem je vedel kaj povedati. Nato razkazuje Krutigor svojo orožarno, kjer je bilo nagrmedenega orožja, svetlega, bridkega, krutega, oklepi za viteze in celo za konje. Po hodnikih je kazal jelenove glave z mnogovejnimi rogovi. V konjarnah si videl iskre, snažne, rejene konje. Klet je obokana, v nji leže močeni sodovi z dobrim in močnim vinom. Naposled ogledata tudi vodnjak na dvorišču. S strahom gledata v grozno globočino. Delibor se je veselil svoje vrle hčere, Krutigor pa svojega otega sina. Oba očeta se objameta.

Jaromila pa je Cvetini razkazovala pohošje in domače blago: omare lepo belega platna, umetne veznine, shrambice dragocenih posod, veliko kuhinjo, ki je bila čista, da se je kar lesketala. Nato ji je pokazala vse one reči, ki so bile prinesene z Borovca. — „To bote vse nazaj dobili do zadnjega“, pristavila je gospa Jaromila.

Cvetina je hotela obiskati še vratarja. Jaromila gre z njo. Na dvorišču se jima pridružita še Delibor in Krutigor. Vrtar je sedel v naslonjaču; s pota je bil prišel in počival. Ko sliši Krutigora, dvigne se, in odpre vrata. Cvetina stoji pred njim. — „Cvetina, o gospodična Cve-

tina! Kaj sem doživel! Kdo bi bil mislil, da je moja dekla borograjska gospodična! To je nezaslišano. Davi so se pogovarjali oboroženci, kako je s to rečjo, in potlej šole se mi je zdanilo v glavi, čemu ste bili toli prijazni z vitezom. No, Bog in pa moj gospod Vas bo nagradil za toliko dobroto. — Pa da ste videli, kako je moja žena odpirala oči, obračala jih na vse strani, kako je strmela in čudila se in roke lomila, in za glavo se prijemala. Prejkone se je spominjala surovih besedij, s katerimi Vas je pitala. Naj Vas le odpušcanja prosi zdaj“.

Vratarjeva otroka sta stala v kotu. Cvetina stopi k njima, pa ju ljubko nagovori. Otroka se osokolita. Bredica reče: „Zdaj si pa napravljena prav lepo. Na tebi je vse lepo in novo. Še tvoj obraz je lepši“. . . . Deček pravi: „O naj bo le tako napravljena, če le ostane dekla pri nas. Tako dobre ne dobimo več“. . . . Krutigor in drugi so se smejali. Cvetina upraša otroka: „Kje so pa vajina mati?“ . . . Mala Breda odgovarja: „Prav zdaj so rezali kruh v juho. Ko so slišali, da prihajajo grajski, bežali so vun pri drugih vratih. . Cvetina gre v sobo, pa pripelje vratarico. Bilo jo je sram, ko je stala pred lepo napravljenim Deliborom in prekrasno Cvetino, pred strogim vitezom Krutigorom in plemenito gospo Jaromilo. Zdaj je rudéla, zdaj je bledéla. Nazadnje pravi vratarica: „Ne vem, kam bi se skrila, raje, kakor da stojim tu pred gospodo. Vsi bodo vedeli, kako sem go-

spodično oštevala, in kako lepe priimke sem ji dajala. Ko bi bila vedela, odkod je moja Cvetina, in da bode še tako povišana, bila bi se drugače obnašala“.

Jaromila je dejala: „Dobra moja vratarica. Najmanjši človek je božjega rodu. Ubožstvo je največja plemenščina; z njo se ne more primerjati nobena druga čast. Prosjak, tudi najubožnejši, če je sicer dober človek, a največi siromak, more dobiti neizmerno slavo, proti kateri je vsa lepota sveta kakor nič. Po takem je dolžnost, da tudi z najmanjšim človekom lepo ravnamo. Kesate se in sramujete se, da ste bila surovi do poprejšne dekle, ki stoji pred vami zdaj kot plemenita blagorodna Borograjka. Še več se bomo kesali, še več se bomo sramovali, ko bomo videli tamkaj v božjem veličanstvu ubožce, ki smo jih tukaj prezirali“. . . . Vrtarica je vse potrjevala. S solzami je prosila Cvetino odpuščanja.

Cvetina pravi dalje vratarici: „Ljuba moja! Rada bi Vam bila včasih kaj rekla. Pa ni bilo umestno. Čakala sem ugodnešega trenutka. Tu je zdaj; zdaj izpregovorim besedico. Najprej moram tu pred gospodo izpričati, da imate na sebi mnogo dobrega. Pridna ste in v gospodarstvu je vse v redu. Varčujete brez skoposti, miloščino delite brez zapravljenosti. Dobra ste, postrežna ste, prijazna ste, ljubezniva ste, pa samo — dokler se ne ujezite. Takrat je „grdó pri hiši“. Takrat odložite vse dobro s sebe. Takrat govorite in delate,

kar ni vse skupaj nič. Vaša jeza greni življenje Vam in drugim, da slovite kot hudobna ženska. Govori se tudi, kar pa ni res, da imate premalo pameti, ker ne delate s pametjo, ampak z jezo. Ravnajte s pametjo! Pustite jezo; jeza je kos neumnosti in blaznosti. Potrpežljivost in krotkost ste kristijanu dve dolžnosti. Poboljšajte se v tem in Boga prosite pomoči zjutraj in zvečer. Če takoj ne pojde, ne utrudite se, pojde počasi. Drevo ne pade na prvi mah. Od dekle pa, ki ima dobro voljo, ne zahtevajte, da bi prvi hip storila tako spretno, kar vi delate že veliko let. Pokažite ji večkrat, pa z lepo, ne s kregom. Odvadila se bo napak, Vas bo pa rada imela. Kadar se iznebite velike te svoje napake, tedaj bodete prav vrla žena. Ko bi Vas ne čislala, še pol bi Vam tega ne bila povedala. Delajte kakor sem rekla, pa bode lepo pri hiši“.

„To so razumne in odkritosrčne besede“, potrjuje vitez Krutigor. „Vi ste pametna in podučena, prav izvrstna gospodična, Cvetina. Takisto so dejali že moj oče: Uma, uma, ne šuma, hruma!“

Čez nekaj dnij vidimo majhen spreved praznično oblečenih ljudij. Vozijo se in jašejo na Borovec. V družbi smrekovskih oborožencev opaziš viteza Delibora s Cvetino, viteza Krutigora s soprogo Jaromilo. Hitro se je bilo razneslo po vsi okolici, da sta se viteza poravnala in da je spravo naravnala Cvetina. Iz vseh vasij in sel so grnili skupaj ljudje veselih obrazov in radovednih

očij, da bi videli Cvetino, rešiteljico iz vodnjaka in ječe.

Na Deliborovem zemljišču ni bilo toliko ljudi. Ko se odpro grajska vrata, evo, tu so ti zbrani vsi odlični vaščani. Na eni strani stoje dečki, mladeniči, možje, na drugi se tišče deklice, dekleta in žene. Besednik je moškim ogljar in mlinar Davorin, a ženskam načelnica njegova žena Gera.

Davorin je bil poštena duša s krepko pestjo, ali besedij postavljati, in še pred tolikimi ljudmi, tega vendar ni znal. Šel je bil k staremu grajskemu čuvaju, ker več glav več ve, da bi se pomenil, kako bi najlepše pozdravil gospoda viteza Borograjca. — „Le ne predolgo“, opozarjal je Davorin čuvaja, „ker za menoj bo govorila moja Gera in tej se znajo besede razpletati same“. To je vedel, da rók se ne sme držati ne spredi ne zadi ter da je nasloviti: visokoblagorodni gospod vitez Delibor. . . .

Zdaj stoji Davorin pred vitezom, pa jame: „Čudoviti potje božji, po katerih . . .“ Tu presahne našemu Davorinu vir besedij. In vendar je imel Davorin v glavi vse polno lepih mislij, vse živo krepkih stavkov, kratkih, jedrovitih, važnih, glavnih in postranskih in vse polno najtoplejših in najprisrčnejših voščil! A brž se osrči, strese z glavo in reče: „Odpustite gospod vitez! Vesel sem, da Vas vidim. Od veselja sem pozabil, kar sem bil mislil govoriti. Zdaj nič več ne vem.

Želim Vam pa vse dobro prav res“ . . . Davorin je menil: „No, bo pa moja žena bolje govorila“. Da! Gera je še hitrejše pozabila naučene besede. Zamaknjena je bila v Cvetino, ki se ji je zdela kraljična. Ko neha Davorin in ima ona govoriti pozdrav v imenu žensk, seže brzo po predpasniku ter se zjoka tako milo, da jo hitro posnamemo vse ženske in še moški, otroci, mladi in stari, in ta ploha solz se ustavi še le pri možkih, ki zakličejo mogočni: „Živio!“ v kateri udari tudi ženski zbor, akoravno solznih očíj. Na ogljarjevem in njegove žene poštenem lieu pa si bral veselje, očevidno žareče, solnčno veselje, ki peče iz dobrega srca, v katerem je prebivala najboljša volja zraven nedovoljnih možij. Saj sta bila vendar dobro opravila.

Delibor in Cvetina sta bila močno ginjena, ko sta šla med vrstama osrečenih ljudij. V gradu, v vitežki dvorani, na vzvišenem prostoru so stali vitezi, plemenite gospe s sinovi in hčerami, sredi med njimi pa Nežika, ona dobra ogljarjeva deklica, držeča nabaršunati blazini grajske ključe. Nežika reče Cvetini: „Plemenita gospodična! Očeta svojega niste samo rešili iz temnice, Vaša ljubezen mu je odprla tudi borograjska vrata Vzemite ključe, podajte jih očetu“.

Cvetina prime blazino, pomoli jo očetu, oče pa uzame ključe ter hvaležno pogleda v nebo. Spomnil se je one grozne viharne in deževne noči, ko so ga tukaj vezali, zvezanega na kola posadili,

posajenega na tuji grad peljali in pripeljanega v ječo porinili; Cvetina pa je za njim jokala. Tako lep vzprejem mu je omislila Jaromila, soproga Krutigorova, kar ga je tim več veselilo. — „Preden se naselim v tem gradu“, govori vitez Delibor, „pojdemo v grajsko kapelo. Zvalilo se je name veliko huđega, ali Bog je obrnil vse na dobro. Zahvalimo se mu“. Vsi odobravajo te besede ter stopijo v kapelo.

V krasni dvorani je pripravljen velikanski obed; ljudstvo se je gostilo na dvorišču. Delibor je okrajšal goščenje v dvorani, ker ga je vlekle na dvorišče k njegovim dobrim ljudem. Sredi svojih podložnih se je čutil kakor očeta med otroci. Najprej poišče ogljarja in njegovo ženo, pa mu reče: „Davorine, moj stari in vrli služabnik, ti in tvoja soproga sta vzprejela mojo hčer, ko je bila sirota in lepo sta za njo skrbela. Odslej ne pojdeš iz gradu. Pri meni ostaneš. Konjušar boš moj. Ta služba ti bo prijala, ker si vajen jahati od mladih nog. Gera tvoja mi je pošljala perila; zato bo v grado ključarica. Nežika bodi Cvetini drugarica, kakor ji je bila v nesreči ljuba prijateljica. Zvestejše tovarišice Cvetina ne dobi.

Delibor je šel okoli vseh gostov. Sè vsakim se je pomenkoval, povprašajoč ga, kako mu je, kako je doma. Pa tukaj niso bili vsi borograjski podložni. Jaromila ni mogla vseh povabiti, poklicala je bila le najstarejše gospodarje z otroki in unuki. Drugim je obljubila, da jih bo povabil

drugi pot Delibor. Med temi povabljenici na dvorišču jih je bilo mnogo, ki so bili miloščino ali pokojnino dobivali od gospoda borograjskega. Kar je bil pa grad prešel v druge roke, prenehali so jim ti dohodki. Delibor je zdaj vsakemu zagotovil, da bode dobival vse to, kar je bil dobival prej. Veselje je bilo zaradi te novice splošno. Vse je zatrjevalo, da je zvesto udano svojemu dobremu in skrbnemu gospodu.

Tudi Krutigor pride čez nekaj časa doli na dvorišče. Ko vidi toliko zadovoljnost in veselje med Deliborovimi podložniki, reče: „Resnica je, da je dobrota boljša od sile in da se z dobroto doseže več, nego s silo. Boljše je, da te ljubijo, kakor da se te boje“.

Delibor mu odgovori: „Tak gospod, katerega se boje hudobneži in katerega dobri ljubijo, mislim, je najboljši“.

20. Kako se je še dalje godilo Cvetini.

Viteza Delibor in Krutigor sta se mnogokrat obiskala, kakor tudi Jaromila in Cvetina. Krutigor je premnogokrat vprašal svojega prijatelja za svet bodisi v gospodarskih zadevah, bodisi v zadevah svojih podložnih ljudij. Cvetina pa je čislala Jaromilo kakor svojo drugo mater in se je rada učila marsičesa od nje. Tako je nastalo pri srčno prijateljstvo, ki je vsem olepšavalo življenje.

Nekaj časa sem pa Krutigov ni več zahajal na Borovec in čeprav je bil večkrat povabljen,

vendar je povabilo vsikdar odklonil in sicer včasih s prav malenkostnimi izgovori.

Nekega dne pa prihaja Krutigor na Borovec celo nepričakovan. Delibora in Cvetino povabi, naj gresta takoj ž njim. Videlo se mu je, da namerava nekaj posebnega. Vendar ni hotel povedati, kaj ravno namerava. Borograjca sta kmalu pripravljena in gresta s Krutigorom na Smrekovec. Ko pridejo na grad, pelje jih domačin po ozkih in mračnih hodnikih, ki so bili Deliboru in Cvetini dobro znani. Cvetina se začudi:

„Kaj hočemo tukaj? Mrazi me vsled groze, če pomislim na te zidove in na tamnico.“

Krutigor molči in odpre ječo. Vsi vstopijo, pa kako se Delibor in njegova hči začudita, ko v ječi ne najdeta niti najmanjšega sledu. Na njenem mestu je lepa, krasna in mila kapelica. Okna so visoka in imajo barvana stekla, skozi katera prihajajo solnčni žarki s čarobnim svitom. Obok je moder kakor jasno neba in posut z zlatimi zvezdicami. Altar se ves leskeče v zlatu. Tlak je umeten in pisan.

Delibor in Cvetina ne moreta prehvaliti okitja in umetnih oprav.

„Vedel sem“, meni Krutigor, „da vama bode po volji, ko vidita to izpremembo. Ker sem vaju hotel presenetiti, zato vaju nisem hotel obiskovati. Kaj ne, kapelica je lepa. Toda ona je delo moje soproge Jaromile. Njej gre čast. Kako je začela? Prav razumljivo. Ko smo vaju prvič spremljali

na Borovec in se zopet vrnili nazaj na Smrekovec, prosila me je žena, naj greva pogledat ječo Nisem maral iti v temnico, ki je vzbujala v meni tako temne spomine. Ker je še prosila, stopim z njo v ječo. Notri pravi: „„Vidiš, mračno in puščobno ječo je premenila otroška ljubezen v prijazno stanovanlišče““. — Resnično je, potrjujem ji jaz, poprej je bilo tu grozno, a zdaj je ljubko kakor v kapeli. — Jaromila odvrne: „„To je krasna misel, Krutigor. Tako sem tudi jaz že mislila natihoma. Jela sem tako misliti, ko sem videla in ogledovala kapelo borograjsko. Ta prostor se da prav lahko prestvariti v kapelo. Nekaj bode pač storiti, da pokaževa, kako sva hvaležna, da se nama je bil rešil Mojmir. Kapela, da, ta bi bila najboljši spomenik In prav kapele nimamo še, čeprav je sicer grad dobro oskrbljen z vsemi poslopji. Doslej smo zmeraj hodili v Zatičino ali pa doli v trg, kar je bilo zelo težavno in dostikrat celo nemogoče. Svoja grajska kapela je spomenik, ki bode še potomcem najinim prinašal blagoslova““. Tako je umovala moja Jaromila. Rečem ji: Razumno govoriš. Tu nima ječati nihče več. Tu bodedo hvalili Boga, da nama je po Cvetini rešil Mojmira, da je Cvetina naredila spravo med Deliborom in med menoj in da mi je vrnila srečni pokoj . . . Takoj je nastala ta kapela“.

Jaromila pristavi: „In jutri jo posveti naš prijatelj opat oče Nabor. Vse je dogovorjeno. Na slovesnost prispeta viteza Svitigor in Gorošvit in

še nekateri drugi plemenitaši z otroci in soprogami. Najljubša in najdražja gosta pa sta uama vidva: Vi, blagi Delibor in pa Vi, preblaga Cvetina. Upamo, da se boste radi udeleževali svečanosti, kateri ste dali Vi povoda“.

Posvečevanje kapele v hišo božjo je bilo silno praznično. Povabljeni vitezi so bili vsi točno dospeli. Vitezi, po tedajni navadi opravljeni v svetlo železje, porazstopili so se po obeh straneh. Njihove soproge, oblečene v črno in temno z obilnim zlatim in srebrnim okrasjem, porazmestijo se po sredini. To družbo, prešinjeno spoštovanja do svetega opravila, spodobnega in resnega vedenja, to bogoljubno slovensko gospodo pogledati in spredaj videti klečečega rešenca Mojmira med sestricama, kako moli sklenjenih rok, to je bilo divno in silno lepo. Pred altar stopi častivredni oče Nabor z nekaterimi duhovniki, ki so bili vsi v prekrasnih cerkvenih opravah ter govori tako:

„Preljubljeni v gospodu! Dobri stariši so ljubili svojega sina, ki je bil rešen iz velike nevarnosti; dobra hči je ljubila svojega očeta, kteremu je tukaj veliko dobrega storila — obojuna ta ljubezen je ta kraj groze izpremenila v kraj češčenja božjega. O tem bi mi bilo danes govoriti . . . Pa dogodba vam je vsem znana, zato raj samo nekaj starišem in otrokom. — Otroci so na svetu ljubeznjive stvari, ob enem pa tudi sirotice. Poginili bi, ko bi zanje ne skrbeli stariši. Stariši pa skrbé, ker imajo ljubezen, a ta

ljubezen pa je od Boga. Če gojé stariši to božjo ljubezen do otrok, ne bodo ljubili otrok samopridno in napačno in ne bodo svojih otrok kvarili in pogubljevali. Taki stariši so dobri, in dobre stariše imeti, to je velika sreča otrokom. Otroci! odkod dobivate vse? Od starišev dobivate jesti in piti, obleko in hrano, poduk in svarilo. Stariši budé nad vami, kader ste zdravi, ne puščajo vas, kadar ste bolni. Oni mislijo namesto vas, delajo namesto vas, trpé namesto vas. Tako je Bog naredil; ta božja naredba je modra. Če hočete, da vas bo ljubi Bog rad imel, poslušajte stariše, ki več vedo, ki bolje vedo in ki vam le dobro hočejo. Hvaležni jim bodite za vse. Ljubite jih, kakor so oni vas ljubili, ko ste bili mali. Tako Bog zapoveduje. Taka ljubezen do otrok in do bližnjega je znamenje, da smo vsi otroci božji. Otroci, ki se ne prepirajo, ki radi ubogajo, take otroke imajo vsi radi. Stariše pa, ki delajo, kakor Bog ukazuje, nje ima Bog rad in vsi angelji v nebesih. Četudi se temu ali onemu včasih slabo godi, naj ne obupa in naj misli: Bog me izkuša, Bog mi je Oče, on mi hudega delati ne more, ker je sama ljubezen. — Oče nebeški! dodeli, da se bomo ljubili ko dobri otroci, vsi skupaj pa tebe čez vse, da bomo pomagali zapuščenim in ubogim sirotam, ker to je prava služba božja; potlej bo tudi služba božja v tej kapeli tebi prijetna. Amen“.

Po cerkvenem opraviu gredo vsi v dvorano. Toliko, da dobro posedejo, oglasijo se trobente

na dvorišču. Krutigor posluša trobenje, ugibajoč, kaj bi pomenilo. Drugi vitezi skočijo k oknom. Na dvorišču vidijo četo vojakov, podobnih onim, ki nosijo imenitno povelje. Služabniki pritečejo notri in šepnejo: „Deželni poglavar!“ Vitezi mu hité naproti, a deželni poglavar s svojim spremstvom je že pred vratmi. Poglavar stopi v dvorano. Bil je visok mož vznešene postave, plemenite zunanjosti. Poglavar stopi k Deliboru, poda mu roko prav prijateljski ter mu reče:

„Ljubi moj vitez Delibor! Sam prinašam novico, da smo sklenili slavni mir. Privel sem vam tudi ljudi, ki ste nam jih poslali; izkazovali so se junake. Cesar se Vam zahvaljuje lepo za pomoč. Bil sem na Borovecu, a tam so mi dejali, da ste na Smrekovcu. Napotil sem se semkaj ter sem prepričan, da moremo tudi Krutigora pozdravljati pristrčnega prijatelja. Jelite, Krutigor, da je tako? Niste se nadejali, da Vas obiščem! Zagotavljam Vas, da je cesar prav zadovoljen, ker ste se poravnali z Deliborom. Veselim se, da vidim vrla viteza, kako prijateljski občujeta“.

Krutigor je bil tudi vesel in poln zadovoljnosti, ko je slišal, da je v milosti pri cesarju. — Poglavar opazi tudi očeta Nabora, pa mu reče: „Veseli me, da Vas tukaj vidim med nami svetovnimi, ki nam dajate poredkoma srečno priložnost imeti Vas v svoji sredi. Greste le, kadar Vas kliče dolžnost, sicer se zadovoljujete med svojimi zidami. Dobivate nas mrtve

in t-h*) nas je lepo število“. . . . „Res je, svetli gospod“, odgovarja oče Nabor, „mrtvih sicer, ali preslavnih mož. Ni še dolgo kar smo ugrobili Zeleno.

Poglavar se obrne k soprogi Krutogorovi ter reče: „Zanašam se na Vašo plemenitost, gospa Jaromila, ter se sam povabljam sem na obed, in Vas pozdravljam kot pogostiteljico v svojem in drugih imenu. — Vi gospodična Cvetina, za Vas imam posebna naročila, ki jih izveste pozneje. — Ostale gospode nočem več zadrževati. Dajoč lepi vzgled, sedem k mizi. Dolga ježa pravi mi, da sem potreben zaloge. Bodemo obedovali prijateljski, brez tankih ozirov. Jaromilo in Cvetino prosim na mojo stran. Visočastni opat bode sedel meni nasproti med vitezoma sprave. Spravo delati, to Vam je bil od nekdanj najprijetnejši opravek in po takem dobite pravi sedež. Tako smo skupaj, ktere nas dogodba tiče. Drugi gospodje naj izvolijo posesti po svojih mestih“.

Deželni poglavar sede na prvo mesto. Pri-neso mu dragoceno pogrnilo in zlato kupo. Po prvih nazdravih reče deželni poglavar: „V taboru smo izvedeli razdor med vitezoma Deliborom in Krutigorom, in tudi to, kaj sta storili Jaromila in Cvetina. Dogodek pa je toliko važen, da bi ga

*) Viridis, † 1414. Milanska vojvodica, udova po Leopoldu III Avstrijskem, pač pri Sempachu, velika dobrotnica samostanov, počiva na evangeljski strani velikega žrtvenika.

rađ vedel še natančneje“. — Poglavar je izpraševal zdaj po tej, zdaĳ po oni okolnosti. Jaromila in Cvetini sta mu pojasnjevali kar je želel. Poglavar je večkrat omiloval Delibora, čudil se Cvetini in hvalil jo. Pohvalno je omenjal tudi Jaromile ter se radoval, da je Krutigor popravil svoje ravnanje. Delibor in Cvetina sta hotela marsikaj zamolčati, oziraje se na viteza Krutigora. Toda vitez Krutigor ni trpel preskakovanja ter je sam odkritosrčno povedal, kako je bilo in naposled je dejal: „Pregrešil sem se, to vem. Grešno je grešno, a kaj bi napako skrival ali prikrival, ki ostaja storjena. Bolj je častito, če pregrešek pripoznaš, pa ga popraviš, če moreš. Tako sem storil, in tako naj stori vsak. Samo po tem potu prihaja v srce mir in veselje“.

Poglavar pogleduje zadovoljno po osebah. Kazaje na Cvetino pravi: „Velevredni gospodični tu se imamo zahvaljevati, da smo lepo prijateljski okolu mize. Brez njenega posredovanja bi se zdaj borili v krvavem boju. Umeva se, da bi Delibora ne bili zapuščali. V cesarskem taboru smo bili sklenili, da premagavši sovražnika, udarimo na Smrekovec z vso močjo. Krutigor bi nam bil zadajal krvavega in krutega bitja in veliko bi jih bilo obležalo, preden bi bil grad pridobljen. Ta gospodična pa je odvrnila toliko hudega“.

Cvetina je zarudela. Rudečice žareča je dejala: „Milostljivi gospod! Toliko časti naklanjate meni, obsipate me s toliko hvalo. Bog je stvar

tako vodil in izvel. Sinčičica, ki je priletela na vedro, ima toliko deleža pri spravi med mojim očetom in vitezom Krutigorom, kakor jaz“.

Oče Nabor pripomni: „Kar je zdaj rekla preblaga gospodična Cvetina, to je bila zlata beseda. Veliko je rečij v našem življenju, zelo majhnih, ki imajo pa za druge velike in važne nasledke. Kdo misli na to, kaj je važnega na tem, če dežuje ali če solnce sije. Ko bi bilo takrat deževalo, Mojmira bi ne bilo na blatno dvorišče, ne bil bi pal, Cvetina bi ne bila pokazala svojega vrlo plemenitega srca, ne bila bi omečila Krutigora in vojska bi se bila začela; veliko mož bi bilo palo in mnogo udov in sirot bi jokalo po očetih. Gobe so tako nezatna jed, Cvetino pa so vodile v grad, dobile so ji službo in dajale priložnost rešiti očeta. Glasbenik ima tisočero glasov, blagoglasnih in neskladnih, in vendar je porazredi tako, da dajo milodejno celoto. Takisto dela vsemogočni in modri Bog, ki prijetne in neljube doživlja stika v dobri in srečni sklad. Ko bi dogodke svojega življenja vestneje preudarjali, kolikrat bi našli, da jih je snovala očetovska roka božja!“

Vsi pritrdijo Naborovim besedam. Deželni poglavar vzdigne zlato čašo ter reče slovesno: „Na zdravje cesarjevo!“ Spoštljivo se vzdignejo s sedežev vsi, opat in vitezi in plemiči in gospe in gospodične, in zakličejo soglasno: „Na zdravje!“ Vsi pijejo na cesarjevo zdravje. Poglavar postavi kupo na mizo, obrne se k Cvetini, in govori tako:

„V tem svečanem trenutku iznebitvam se naročila cesarjevega na Vas, Cvetina. Z velikim zadovoljstvom je cesar slišal in poslušal o Vas in o Vašem očetu, kar je zabranilo krvavi domači boj. Sklenil je v svoji modrosti, kar takoj izveste.“

Poglavar migne vitezcu. Vitez prinese veliko pismo ozaljšano, pisano na kožo, prepletено s konopci, na katerih je visel mogočni cesarski pečat v zaponki od slonovine. Pismo da poglavar Cvetini z besedami:

„Veledenjena moja gospodična! Ker oče Vaš nima sinu, pripal bi Borovec cesarju in državi. Ker ste pa Vi cesarju in državi več storili, kakor bi moglo 10 sinov, zatoraj Vam cesar podeljuje, to imetje, kakor stoji v pismu. Izmed vitezov slovenskih si ga izvolite po svojem sreću. Tisti nima druge dolžnosti, kakor da se piše Borovski. To ime naj se ohrani v poznih rodovih“.

Delibor je bil globoko ginjen te izredne cesarske milosti. Cvetina pa ni vzmogla besedij, da bi se bila dostojno zahvalila. Veliko vitezov je želelo Cvetinino roko. Izbrala si je najboljšega, sinu poglavarjevega, s katerim je živela v najlepši edinosti. Pa to se je zgodilo še le čez nekaj let.

Po končanem obedu izrazi poglavar željo, da bi rad pogledal vodnjak in kapelo. Jaromila naredi, da postavijo sveč po robu vedra, ki naj svetijo v globočino. — Poglavar in vsa družba se napoti k vodnjaku. Ko gledajo, kako se ponižuje svetli venec in gubi v globočini, pravi pogla-

var: „Zares, velevredna gospodična, čudim se, kje ste vzeli toliko junaštva, da ste si upali v grozno temo. Dokler bo stal Borovec, govorilo se bode o Vašem junaškem dejanju. Ta vodnjak Vam je tak spomenik, kakor ga nimajo največji junaki“.

„Ne tako, previsokorodni poglavar“, izpregovori Cvetina, „vodnjak je spomenik vsemogočnosti božje. Ko gledam tja doli, še le vidim, da tega junaštva ni bilo v meni. Bog mi ga je vdihnil in on je rešil dečka. Njemu se zahvaljujmo“.

Poglavar stopi nato v kapelo. V nji stopi pred oltar in nekoliko pomoli.

Naposled reče: „Ker je Cvetinina ljubezen rešila očeta, ugajal bi zgoraj nadpis: V spomin otročje ljubezni“.

Cvetina odgovori skromno: „O ne presvetli poglavar! Toliko časti bi bilo preveč za človeka. Kaj takega se spodobi le Najvišjemu.“

Opat pohvali Cvetinino skromnost. Med drugim reče:

„Ker gospodična ne želi napisa, naj se napravi sledeči napis: Spoštuj očeta in mater, da bodeš dolgo živel in ti bode dobro na zemlji:“

In tako se je tudi zgodilo. Te božje besede so se na Cvetini uresničevale v največji meri. Bila je siromakom velika dobrotnica in večja od matere.

V njeno obrambo in pomoč je ljudstvo pribegalo od vseh krajev. Njena zlata in milodarna roka je dolga leta celila rane bede in ubožtva.

KAZALO.

	Stran
1. Cvetino vzgaja dobra mati	3
2. Cvetina izgubi mater	13
3. Cvetina oskrbuje očeta	15
4. Cvetino ločijo od očeta	23
5. Cvetina hodi k ogljarju	26
6. Cvetina biva v ogljarjevi hiši	32
7. Cvetina ogljarjevo dekle	35
8. Cvetina išče v gradu službe	41
9. Cvetina v službi	45
10. Cvetina prihaja k očetu	52
11. Cvetina se razodene očetu	57
12. Cvetina polajšuje očetovo revo	60
13. Cvetina dela po očetovih opominih	66
14. Junaška Cvetina	70
15. Cvetina ravno plemenito	75
16. Razve se, da je Cvetina plemica	80
17. Cvetina prosi, da bi ji očeta izpustili	86
18. Cvetina naznani očetu, da je prost	94
19. Cvetina in oče dobita nazaj premoženje	98
20. Kako se je še dalje godilo Cvetini	106

V založbi

Antona Turk-a

knjigarja v Ljubljani, Dunajska cesta št. 5.

se dobivajo sledeče knjige:

- Marjetica.** Idila. Spisal A. Koder, 246 str. Cena 1 K.
- Zlatarjevo zlato.** A. Šenoa. Historična povest. 326 str.
Cena 1 K 80 v.
- Zmaj iz Bosne.** I. E. Tomié. Povest iz Bosenske zgodovine. 256 str. Cena 1 K.
- Materina žrtev.** Pripovedka iz Dalmacije. Cena 1 K.
- Gozdovnik.** Spisal H. Majar. I. del 1 K, II. del 80 v.
- Prince Evgenij Savojski,** slavni junak in vojskovodja avstrijski, 78 strani. Cena 48 v.
- Andrej Hofer,** junaški vodja Tirolecev l. 1809, III prena-rejeni in pomnoženi natisek. Cena 80 v.
- Fran baron Trenk,** vodja hrvatskih pandurov. 80 strani.
Cena 40 v.
- Viljem baron Tegetthof,** zmagovalec na morju l. 1866.
103 strani. Cena 60 v.
- Burska vojska,** 92 strani. S podobami. Cena 60 v.
- Beneška vedeževalka ali prokletstvo in blagoslov.**
65 strani. Cena 40 v.
- Skozi širno Indijo.** Povest. Cena 80 v.
- Na Indijskih otokih.** Povest. Cena 70 v.

- Mrtvi Gostač.** Cena 40 v.
- Ciganova osveta.** 65 strani. Cena 40 v.
- Hedvika, banditova nevesta.** 78 strani. Cena 40 v.
- Cvetina borograjska.** S podobami. 128 str. Cena 80 v.
- Slovenski šaljivec.** Spisal Silvester Košutnik. Cena: I., II. in III. del po 60 v.
- Srečolovec.** Spisal H. Majar, 84 strani. Cena 40 v.
- Pravljice.** Spisal H. Majar, 84 strani. Cena 40 v.
- Cvetke.** Spisal H. Majar, 72 strani. Cena 40 v.
- Štiri povesti.** 82 strani. Cena 40 v.
- Sveta noč.** Spisal R. Vrabl, 56 strani. Cena 30 v.
- Sv. Notburga,** pomočnica v vsakovrstnih potrebah in popis življenja svete Heme, kneginje slovenske, 56 strani. Cena 36 v.
- Sv. Genovefa.** 88 strani. Cena 40 v.
- Beligranski biser.** Povest. 56 strani. Cena 32 v.
- Mali vsevedež.** Zbirka zanimivih in kratkočasnih spretnosti. 217 strani. Cena 60 v.
- Najnovejši hitri računar,** pridejan proračun iz stare mere na novo. 262 strani. Cena trdo vezanemu 80 v.
- Božja pot Matere božje na Blejskem jezeru,** 32 str. Cena 24 v.
- Božja pot na Šmarni gori pri Ljubljani.** 32 str. Cena 24 v.
- Ave Marija.** S podobami. Cena 20 v.
- Mala pesmarica,** zbirka najpriljubljenejših pesmi. 100 str. Cena 70 v.
- Mali slovensko-nemški in nemško-slovenski slovar.** Cena nevezanemu 1 K 20 v, vezanemu 1 K 80 v.
- Kubična knjižica za rezan, tesan in okrogel les.** Cena v platno vezani 2 K 50 v.
- Nova kubična knjiga za novo metersko mero.** 200 str. Cena 5 K.

Ročni slovensko-angleški in angleško-slovenski slovar.

142 str. Cena 1 K 20 v.

Kubična računica (samo za trame). Cena 1 K.

Nova velika sanjska knjiga. S podobami. Cena 60 v.

Sanje v podobah. Cena 30 v.

Spisovnik ljubavnih in ženitovanjskih pisem. 120 str.

Cena 60 v.

Nove krasne razglednice, Šmarne gore, Medvod, Rožniká,
Fužin itd.

„Narodna gorenjska noša“, komad 10 v.; razprodajalcem
v večjih množinah znatno ceneje.

Muzikalije: „Buri pridejo“ za glasovir in citre. Cena 1 K.

Spretna kuharica. 280 strani. Cena 1 K 60 v, v`platno
vezana 2 K 40 v.

Priporočam svojo dobro urejeno

knjigoveznico.

Domača in vnanja naročila se izvršujejo lepo, hitro
in po ceni.

Spoštovanjem **Anton Turk.**